

Szakcikkek és tanulmányok

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

Dr. Kovács Gyula

Büntetőeljárás-jogi Füzetek I.⁹

**Fejezetek a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényből
– Alapvető rendelkezések (Be. I. Fejezet)**

ELŐSZÓ

A Büntetőeljárás-jogi Füzetek (a továbbiakban: Füzetek) első kötete egy sorozat része, amely elsősorban azoknak a jogalkalmazóknak szól, akiknek munkavégzésük során napi rendszerességgel kell büntető alaki jogi kérdésekkel szembesülniük. Különösen ajánlom ezt a művet a nyomozó hatóság tagjainak, de munkámat – legalábbis remélem – jól hasznosíthatják a felsőoktatási intézményekben jogi és igazgatási tanulmányokat folytatók, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar és a rendészeti szakközépiskolák hallgatói is.

A Füzetek „megálmodásakor” és az első elkészítésekor az a cél vezérelt, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. (új) törvény (a továbbiakban: Be.), valamint az annak végrehajtásával összefüggő jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök vonatkozásában a gyakorlati alkalmazás szempontjából is hasznos információkhoz juttassam az érdeklődőket. Ebből eredően munkám alapvetően az új büntetőeljárásról és a kapcsolódó jogszabályokról szól, azokat ismerteti, rendszerezi, esetenként értelmezi, de kitérek az olyan jogelméleti, jogtörténeti kérdésekre is, amelyek – a tényleges munkavégzést figyelembe véve – kevésbé jelentősek, azonban mindenképpen érdeklődést válthatnak ki az olvasóból.

A mű felépítése híven követi a Be. szerkezetét. Az egyes fejezeteken belül a dőlt (kurzív) betűs szöveg szó szerint a törvényt tartalmazza, a normál betűtípussal szedett rész pedig a kapcsolódó fontosabb fogalmakat ismerteti. Ugyancsak kurzív betűvel íródtak a magyar nyelvben még nem honos ide-

---

⁹ A szakcikk azonos címmel 2006-ban íródott, és 2008-ban csak olvasható formátumban jelent meg a szerző honlapján. Az Obsitos Detektívek Lapja hasábjain a szerkesztett (átdolgozott és hatályosított), valamint kiegészített változat olvasható. Az eredeti forrás innen érhető el: [http://5mp.eu/fajlok/kgyula/be_fuzetek_i_b._\(olvashato\)_www.5mp.eu_.pdf](http://5mp.eu/fajlok/kgyula/be_fuzetek_i_b._(olvashato)_www.5mp.eu_.pdf) (2016. május 11.).

gen kifejezések. A törvényszöveg után egyfajta magyarázat (kommentárkísérlet) olvasható, majd – mintegy időutazás gyanánt – megpróbálom röviden összefoglalni, hogy az adott fejezet részt miképpen szabályozta a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a korábbi Be.); a büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (Be. tvr.); a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (Bp.); a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bvp.). A szövegek közötti lábjegyzetekbe azok az információk kerültek, amelyek közvetlenül nem tartoznak a törzsanyaghoz, de a Be. megismeréséhez, értelmezéséhez, alkalmazásához nélkülözhetetlenek (például a már említett millenniumig tartó időutazás). A lapalji lábjegyzetek jellemzően a jogszabályi és a szakirodalmi hivatkozásokat tartalmazzák.

Az eredeti, 2006-ban írt változatban a törzsanyag végén szemelvények voltak olvashatók a legutóbbi időszak jogalkalmazói (bírói) gyakorlatából, illetve – Jegyzet címszó alatt – a vonatkozó fontosabb jogszabályokat, jogszabályhelyeket és közjogi szervezetszabályozó eszközöket ismertettem. A mű végén ellenőrző kérdéseket és feladatokat olvashatott a tisztelt érdeklődő (ezzel az volt a célom, hogy segítsem a tudnivalók hatékonyabb elsajátítását). A szemelvényeket, a jogszabályokat, a közjogi szervezetszabályozó eszközöket, valamint az ellenőrző kérdéseket e szerkesztett és kiegészített változatban egyfelől terjedelmi korlátok miatt elhagytam, másfelől azt gondolom, hogy napjainkban a szinte mindenki számára biztosított internetes keresési lehetőségek ezeket a kiegészítéseket teljesen feleslegessé teszik.

A Füzetek három fő részből áll: az előszót követi a bevezetés, ahol az új Be. jellemzőiről, valamint az új büntetőeljárás törvény alapjául szolgáló elvekről írok. A második rész a Be. szerkezetével foglalkozik, a harmadik részben pedig a Be. I. Fejezetében (Alapvető rendelkezések) felsorolt alapelveket és a törvény hatályát (ez utóbbi az alapelvekhez képest kakukktőzés) veszem górcső alá.

A mű – a további kutatást, ismeretszerzést megkönnyítendő – forrás- és irodalomjegyzékkel zárul, viszont az eredeti Füzetekben szereplő többszörösen permutált címmutatót az előzőekben már említett okok miatt ugyancsak mellőztem.

Őszintén remélem, hogy munkámat egyfajta segédletként használják majd a jogalkalmazók, és abban is bízom, miszerint a mű jól kiegészíti a felsőoktatási intézmények és a rendészeti szakközépiskolák hallgatói számára kötelező irodalmat, valamint az előadások, szemináriumok anyagát. Nagy örömmel nyugtáznám, ha a Büntetőeljárás-jogi Füzetek első része megkönnyítené a büntető alaki jogi ismeretek elsajátítását: nagyon igyekeztem didaktikus lenni.

Végezetül: tisztában vagyok azzal, hogy az Igazságügyi Minisztérium (IM) elkészítette az új (vagy inkább legújabb) büntetőeljárás törvény szabályozási elveit. Az sem titok előttem, hogy az IM-előterjesztést a Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadta. Olvastam az új Be, „nem hivatalos”¹⁰ tervezetét: huszonhárom (XXIII) rész, százhuszonegy (CXXI) fejezet,

---

¹⁰ A tervezet fűlszövege és fejléce szerint: „jelen előterjesztés csak tervezet, amelynek az egyeztetése folyamatban van. A későbbi egyeztetése során az előterjesztés koncepcionális kérdései is jelentősen módosulhatnak, ezért az előterjesztés jelen formájában nem tekinthető a Kormány álláspontjának. A dokumentum célja a hivatásrendek tájékoztatása”.

ötszáznyolcvannyolc (588) cím vagy alfejezet, kilencszázkilencvennégy (994) szakasz (§) és mindösszesen háromszázkilenc (309) oldal (egyszerűen nem hiszem el), ami 2018. március 1-jén lépne hatályba. Olvastam tehát, de itt és most nem nyilvánítok róla véleményt (még az alapvető rendelkezésekkel összefüggésben sem). Mindössze annyit szeretnék megjegyezni, hogy számomra már egy új Be. kodifikálásának a szükségessége is kérdéses.

1. BEVEZETÉS

Bevezetésként az (új) Be. jellemzőiről és az 1998-ban kihirdetett új büntetőeljárás törvény alapjául szolgáló elvekről szeretnék néhány gondolatot kifejteni.

1.1. Az (új) Be. jellemzői

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez fűzött indokolás szerint, a 2003. június 30-ig hatályban volt 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: régi Be.), noha az elmúlt közel negyed évszázadban számos alkalommal módosították, szerkezetében és megoldásaiban magán viselte annak a korszaknak a jegyeit, amelyben megszületett. A büntetőeljárás történeti rendszereit tekintve az előző eljárási törvény vegyes rendszerű volt: keveredtek benne az *inkvizitórius* (másképpen: nyomozó vagy ügynevezett faggató elvű) és az *akkuzatórius* (azaz *kontradiktórius* vagy vádelvű) eljárás elemei. A bírósági eljárást megelőző fázisban, tehát a nyomozás során uralkodóak voltak az *inkvizitórius* vonások, míg a bírósági szakaszban az ügyféli per jellegzetességei domináltak. Ugyanakkor a nyomozási szakaszban is fellelhetők voltak bizonyos *kontradiktórius* elemek (például a védő részvétele számos eljárási cselekménynél megengedett, esetenként kötelező volt), míg a bírósági eljárás sem volt mentes teljesen a nyomozó elvű rendszer jellegzetességeitől (például a felek rendelkezési joga korlátozott volt a bizonyítási eljárásban, amelyet a tényállás feltárására köteles bíróság irányított).

A büntetőeljárás több ezer éves történetét vizsgálva három fő rendszer különíthető el: a nyomozóelvű, a vádelvű és a vegyes rendszer. Az első kettőt a szakirodalom egymást kizáróként, a harmadikat pedig a két ellentétes rendszer hibáit kiegyenlítő, optimális rendszerként szokta feltüntetni.

A nyomozóelvű (*inkvizitórius*) eljárásban az *officialitás* elve érvényesül: a bűnüldöző hatóság nincs kötve a felek indítványaihoz, mivel ebben az eljárásban nincsenek eljárásjogi értelemben vett felek, a funkciómegosztás nem érvényesül, az eljáró hatóság egyesíti a bűnüldözés, a védelem és az ítélkezés funkcióit. Maga az eljárás sem indítványra indul, hanem a hatóság bármilyen módon szerzett értesüléseire. Az eljárás a bűnösség vélelmére épül, a terhelt nem alanya, hanem csak tárgya az eljárásnak, perbeli jogai nincsenek, védekezésre rendszerint csak annyiban van lehetősége, amennyiben ezt számára a bíróság megengedi. A hivatalból lefolytatott vizsgálat eredményét írásba foglalják, a bíróság annak alapján hozza meg ítéletét. A hatóság elméletileg az igazság kiderítésére törekszik, azonban az ehhez felhasználható eszközök – például a kínvallatással kicsikart beismerés – és az eljárás titkossága a kitűzött cél elérését gyakorta erősen kétségessé teszik.

A vádelvű (*akkuzatórius*) eljárás az inkvizitórius eljárással ellentétben az egymással szembenálló egyenlő jogú felek jogvitája. Az eljárás a sértett kezdeményezésére (rendszerint magánvádra) indul, a bíró feladata csak és kizárólag az igazság megállapítása a jogvita eldöntése útján. A bíró ennek megfelelően passzív, a bizonyítás a felek dolga. A sértett a vádlottal kiegyezhet és a vádat bármikor elejtheti. Az *akkuzatórius* eljárás jellemzői továbbá a közvetlenség, a szóbeliség, a védekezés szabadsága és a nyilvánosság, az egyéni szabadság biztosítása a bírói önkény ellen. A vádelvű eljárásban az eljárási feladatok megoszlanak, a vád, a védelem és az ítélkezés

funkciója személyileg is elkülönül. Az *akkuzatórius* eljárás az ártatlanság vélelmén alapul, elve az *in dubio pro reo*,¹¹ a *favor defensionis*.¹²

A tiszta nyomozóelví rendszer éppúgy, mint a tiszta vádelví rendszer csak a szakirodalmi vitákban kialakított elméleti modell. E két eljárási forma a valóságban ugyanis külön-külön soha és sehol sem fordult elő, a büntetőeljárás a gyakorlatban mindig is vegyes (tehát a két rendszer elemeit egyaránt felhasználó) volt, a modern eljárásjogok megjelenéséig azonban valamelyik elv döntő túlsúlya mellett. A valódi vegyes rendszer, vagyis a két elv tudatos vegyítése az előnyök kihasználása érdekében a büntetőeljárás legújabb kori történetének eredménye.¹³

A kontinentális vegyes rendszer vonásai mellett a 2003. június 30-ig hatályos eljárási törvényben természetesen kimutathatók voltak azok a sajátosságok, amelyek az úgynevezett szocialista eljárási kódexeket a nyugat-európai perrendtartásoktól megkülönböztették. A hatáskör-elosztás körében ez azt jelentette, hogy a nyugat-európai modellhez viszonyítva a nyomozásban a bíróságok jogkörei nálunk viszonylag szűkebbek, a rendőrség jogosítványai ezzel szemben lényegesen szélesebbek voltak. További sajátossága a szocialista típusú eljárási jogoknak – és ez az előző eljárási törvényben is dominált – az eljárás formalizmusával, valamint a felek rendelkezési jogával szembeni fenntartás volt.

Az 1973. évi I. törvényhez fűzött kommentárkísérletek a törvény kifogásolható vonásait a büntető ügyek viszonylag gyors elbírálásának lehetőségével indokolták. Az új Be. kodifikációját megelőző tíz év adatai azonban egyrészt arra engedtek következtetni, hogy a korábban hatályos büntető eljárási törvény nem azokon a pontokon tartalmazott egyszerűsítési lehetőségeket, ahol ez valóban hozzájárulhatott volna az eljárások időtartamának csökkenéséhez; másrészt viszont a védelemhez való jog – biztosítékait tekintve – az előző eljárási törvény számos részében az úgynevezett európai mérce alatt volt, annak ellenére, hogy a rendszerváltoztatást követő módosítások e téren pozitív változást eredményeztek.

1.2. Az új büntetőeljárási törvény alapjául szolgáló elvek

Magyarországon a rendszerváltoztatást követően a korábbi gazdasági struktúra összeomlása, a nagyarányú tőkebeáramlás, a privatizáció, a gazdaság átalakulásának belső ellentmondásai, a társadalmi polarizáció, a társadalom egyfajta morális válsága megteremtette a bűnözés szerveződésének, minőségi átváltozásának kriminogén feltételeit. Az elméleti és a gyakorlati szakemberek körében, de ösztársadalmi szinten is alapvető egyetértés mutatkozott a tekintetben, hogy a kormánzatnak az eddigieknél hatékonyabb intézkedéseket kell tennie e kirívóan társadalomellenes jelenségek visszaszorítása, felszámolása érdekében. Felvetődött tehát egy új büntetőeljárási törvény kodifikálásának szükségessége.

A munkálatok az új törvény kidolgozására már a kilencvenes évek elején megkezdődtek. A Kormány 1994-ben határozatban rögzítette az elkészítendő kódex legfontosabb elveit. A büntetőeljárás koncepciójáról szóló 2002/1994.

¹¹ Kétség esetén a terhelt javára kell dönten.

¹² Szó szerinti fordításban: kegyes védelem, tulajdonképpen (a terheltre nézve) kedvező elbírálást jelent.

¹³ Pusztai László: A modern büntetőeljárási jog kialakulása Magyarországon, 12–15. oldal (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994).

(I. 17.) Kormányhatározat¹⁴ elfogadta a Kormány büntetőeljárás koncepcióját, és elrendelte a határozat mellékletében foglalt szempontok, továbbá a szakmai viták során kialakult álláspontok alapján a törvénytervezet kidolgozását, és annak a Kormány elé terjesztését.

A Kormányhatározat kimondta, hogy az igazságügyi miniszter az érdekelt tárcákkal együttműködve a pénzügyi következmények felmérését a törvénytervezet előkészítő munkálataival egyidejűleg végezze el, és a törvénytervezettel együtt terjessze a Kormány elé. A határozat rendelkezett arról is, amely szerint át kellett tekinteni a Büntető Törvénykönyv¹⁵ Általános Részét abból a szempontból, hogy az eljárási törvény koncepciója milyen módosításokat kíván az anyagi büntetőjogban. Ki kellett alakítani továbbá az új büntetőeljárási törvény szerkezetének tervezetét, illetve az új eljárási törvény tervezetének elkészítése előtt korszerűsíteni kellett az ülnöki rendszert és a kirendelt védői intézményt, valamint önálló törvénytervezetet kellett készíteni – az Európa Tanács vonatkozó egyezményeire is figyelemmel – a nemzetközi bűnügyi együttműködésről.¹⁶

A Kormányhatározat melléklete értelmében az új büntetőeljárási törvény tervezetét a következő szempontok szerint kellett elkészíteni:

1. A büntetőeljárásban a jelenleginél jobban kellett érvényesülnie a feladatok elkülönítése és ezen belül a funkciómegosztás elvének. Tisztán el kellett határolni a rendőri, ügyészi és bírói teendőket.

2. Olyan eljárást kellett kialakítani, amelyben – legalábbis az alaptípust tekintve – érvényesül az a tétel, hogy a büntetőjogi felelősség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el, és amelyben a mainál erőteljesebben érvényre jut a *kontradiktórius* elv, ezen belül pedig a felek rendelkezési joga.

3. A társas bíraskodás elvét továbbra is fenn kellett tartani, de a mai szabályozáshoz képest szélesíteni kellett az egyesbíró jogkörét.

4. Az alapjogok védelmében a tárgyalást megelőző szakaszban is meg kellett teremteni az egyes eljárási cselekményeknél a bírói közreműködést.

5. A jogorvoslati rendszert akár a három-, akár a négy szintű bírósági szervezet keretében úgy kellett kialakítani, hogy biztosítani lehessen a kétfokú rendes jogorvoslat igénybevételeének lehetőségét.

6. A büntetőeljárás során szélesíteni kellett a sértett igényérvényesítési lehetőségeit és eljárási jogosítványait. Megfelelő korlátok között meg kellett engedni, hogy a sértett pótmagánvád-lóként járhatson el.

7. Az alaptípusnak tekintendő eljárás mellett – ahol a tárgyalás dominál – ki kellett alakítani az egyszerűsített eljárásokat, amelyek megfelelő alkalmazása lehetőséget ad az ügyek differenciált elbírálására.

8. Az eljárási reform sikerének érdekében az igazságügyi szervezeti jog szabályozási területére eső problémákat (ülnökrendszer, védői kirendelés) meg kellett oldani.

Az előkészítő munka abból indult ki, hogy az új kódexnek építenie kell a magyar eljárási jog megőrzésre, illetve újjáélesztésre érdemes hagyományaira, figyelemmel kell lennie a jog-összehasonlítás alapján kimutatható nemzetközi tendenciákra, valamint a Magyar Köztársaság által vállalt nemzetközi

---

¹⁴ Hatályon kívül helyezte: 2166/2001. (VI. 29.) Kormányhatározat 1. pontja. Hatálytalan: 2001. július 1-jétől. Hatályon kívül helyezte továbbá: 2269/2001. (IX. 26.) Kormányhatározat 4. pontja.

¹⁵ A Kormányhatározat elfogadásakor még a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) volt hatályban.

¹⁶ Lásd az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről szóló 1999. évi LIV. törvényt, valamint az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvényt.

kötelezettségekre, és nem lehet érzéketlen az igazságszolgáltatással szemben megfogalmazott társadalmi elvárások iránt.¹⁷

Az új Be. kuriózumként vonult be a XX–XXI. század európai jogtörténetébe. A törvényt az Országgyűlés 1998. március 10-i ülésnapján fogadta el, kihirdetésére 1998. március 23-án került sor. Az új Be. – a 607. § kivételével – 2003. július 1-jén lépett hatályba; a 607. § hatálybalépéséről – 2000. január 1-jével – az 1999. évi CX. törvény 163. § (1) bekezdése rendelkezett. Az eredeti változat szerint, a törvény hatálybalépésének a napja 2000. január 1-je lett volna. Az érvényes, de nem hatályos törvény rendelkezéseit a hatályba lépésig

- az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény;
- a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény;
- az új Be. módosításáról szóló 2002. évi I. törvény;
- a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény, valamint a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet és az új Be. módosításáról szóló 2003. évi XXX. törvény módosította.¹⁸

A hatálybalépés napján a régi és az új Be. viszonyában sajátságos helyzet alakult ki. Az érvényes, de nem hatályos új Be. módosításainak nagy részét a régi – akkor még hatályos – büntetőeljárás törvénybe is átvezették, így a korábban egymástól homlokegyenest eltérő két törvény a „váltáskor” – némi túlzással élve – nem sokban különbözött egymástól.

Az új Be. rendelkezéseit a hatálybalépéstől a kézirat lezárásig (2016. április 30.) kerekén 80 (igen: nyolcvan) alkalommal módosították. Legutóbb az egyes törvényeknek a Nemzeti Adó- és Vámhivatal átalakításával, valamint a költségvetési tervezéssel és gazdálkodással kapcsolatos módosításáról szóló 2015. évi CXCI. törvény – 2016. január 1-jétől – módosította a büntetőeljárás törvényt.

2. A BE. SZERKEZETE

A Be. hat részből, harmincöt (eredetileg harminc) fejezetből (egyes fejezetek címeiket is tartalmazzák), alcímekből, illetve szakaszból (eleinte: hatszáz-hét szakasz) áll. A kiegészítések miatt szinte megszámlálhatatlan szakaszok az általános jogtechnikai felosztásnak megfelelően bekezdésekre, pontokra, alpontokra és fordulatokra tagolódnak.

---

¹⁷ Kovács Gyula: A rendőrség helyzete és feladatai a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. (új) törvénnyel összefüggésben. ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám, 3–20. oldal (Országos Rendőrfőkapitányság, Budapest, 2002).

¹⁸ Kovács Gyula A nyomozás ügyészi irányítása és a nyomozó hatóság önállósága. Belügyi Szemle, 7–8/2003. szám, 44–55. oldal (BM Kiadó, Budapest, 2003).

Az első rész (1–163. §), amely a Be. úgynevezett statikus részét foglalja magában, nyolc fejezetet tartalmaz. A fejezetek sorrendben a következők: Alapvető rendelkezések (I. Fejezet); A bíróság (II. Fejezet); Az ügyész (III. Fejezet); A nyomozó hatóság (IV. Fejezet); A büntetőeljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet); Az eljárási cselekményekre vonatkozó rendelkezések (VI. Fejezet); A bizonyítás (VII. Fejezet); A kényszerintézkedések (VIII. Fejezet). Megjegyzendő, hogy a hatodik fejezet három, a hetedik fejezet hét, a nyolcadik fejezet pedig tíz címből áll. A címeket a már ismertetett okok miatt nem sorolom fel.

A második rész (164–233. §), a Be. úgynevezett dinamikus szakasza, további – folyamatos számozással jelölt – két fejezetből áll: A nyomozás (IX. Fejezet); A vádemelés (X. Fejezet). A kilencedik fejezet hat címet tartalmaz.

A harmadik rész (234–407. §), amely a bírósági eljárással foglalkozik, hat fejezetből tevődik össze: A bírósági eljárás általános szabályai (XI. Fejezet); A tárgyalás előkészítése (XII. Fejezet); Az elsőfokú bírósági tárgyalás (XIII. Fejezet); A másodfokú bírósági eljárás (XIV. Fejezet); A harmadfokú bírósági eljárás (XV. Fejezet); A megismételt eljárás (XVI. Fejezet). A tizenharmadik fejezetben öt, a tizennegyedik fejezetben négy, a tizenötödik fejezetben négy és a tizenhatodik fejezetben három cím szerepel.

A negyedik rész (408–445. §), amelyben az úgynevezett rendkívüli perorvoslatokkal összefüggő rendelkezések találhatóak, öt fejezetet tartalmaz: A perújítás (XVII. Fejezet); A felülvizsgálat (XVIII. Fejezet); Eljárás az alkotmányjogi panasz esetén (XVIII/A. Fejezet); Jogorvoslat a törvényesség érdekében (XIX. Fejezet); Jogegységi eljárás (XX. Fejezet).

Az ötödik rész (446–554/R. §), a külön eljárások keretében tizenegy fejezetből áll: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás (XXI. Fejezet); A katonai büntetőeljárás (XXII. Fejezet); A magánvádas eljárás (XXIII. Fejezet); A bíróság elé állítás (XXIV. Fejezet); Eljárás a távollévő terhelttel szemben (XXV. Fejezet); Lemondás a tárgyalásról (XXVI. Fejezet); Eljárás a határozattal kapcsolatos bűncselekmények esetén (XXVI/A. Fejezet); A tárgyalás mellőzése (XXVII. Fejezet); Eljárás a mentességet élvező személyek ügyében (XXVIII. Fejezet); A kiemelt jelentőségű ügyek eljárási szabályai (XXVIII/A. Fejezet); A vagyon-visszaszerzési eljárás (XXVIII/B. Fejezet).

A hatodik rész (555–608. §) három fejezetből áll: Különleges eljárások (XXIX. Fejezet); A határozatok végrehajtása (XXX. Fejezet); Záró rendelkezések (XXXI. Fejezet).

A régi Be. – amely 1974. január 1-jétől 2003. június 30-ig volt hatályos – négy fő részt tartalmazott.

A törvény első része (1–120/A. §) tartalmazta a büntetőeljárás-jog statikus szabályait: az alapelvek után rendelkezett az eljárás alanyairól, a bizonyítás szabályairól, ezen belül a bizonyítás eszközeiről, a büntetőeljárás során alkalmazható kényszerintézkedésekről, végül a büntetőeljárás egyéb általános szabályairól.

A törvény második, dinamikus részében (121–191/K. §) leírta az egész büntetőeljárás lehetséges menetét a hatóságok tudomásszerzésétől kezdve az eljárás jogerős befejezésig, valamint szólt a rendkívüli perorvoslatokról.

A törvény harmadik része (292–355/S. §) magában foglalta azoknak a külön eljárásoknak a leírását, amelyekben – vagy az elkövető személyére vagy az elkövetett cselekmény jellegére tekintettel – az általánostól némiképp eltérő szabályok szerint folytatták le a büntetőeljárást.

A törvény negyedik részében (365–407. §) kerültek meghatározásra azok az úgynevezett különleges eljárások, amelyek feladata már nem a büntetőjogi felelősség eldöntése, de ahhoz szer-

vesen, nem egy esetben utólagosan kapcsolódó jogi kérdések eldöntésére szolgáltak. Ezekre az eljárásokra tehát akkor került sor, amikor a büntetőjogi felelősségre vonás körén kívül eső kérdésben volt szükséges a bíróság állásfoglalása.

A büntető eljárásról¹⁹ szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Be. tvr.) 1962. július 1-jétől 1973. december 31-ig volt hatályban. A Be. tvr. a következő tizenkilenc fejezetet tartalmazta: Alapelvek (I. Fejezet); A büntető ügyekben eljáró hatóságok (II. Fejezet); A büntető eljárásban résztvevő személyek (III. Fejezet); Hatáskör és illetékesség (IV. Fejezet); A bizonyítékok (V. Fejezet); Általános eljárási szabályok (VI. Fejezet); Az eljárás megindítása – A nyomozás (VII. Fejezet); A tárgyalás előkészítése (VIII. Fejezet); A bírósági tárgyalás (IX. Fejezet); A tárgyalás alapján hozott bírósági határozatok (X. Fejezet); A fellebbezés (XI. Fejezet); Perújítás – Törvényességi óvás (XII. Fejezet); A különleges eljárások (XIII. Fejezet); A büntető határozatok végrehajtása (XIV. Fejezet); A bűnügyi költségek (XV. Fejezet); A fiatalkorúak elleni büntető eljárásra vonatkozó egyes külön rendelkezések (XVI. Fejezet); A katonai büntető eljárásra vonatkozó egyes külön rendelkezések (XVII. Fejezet); Vegyes rendelkezések (XVIII. Fejezet).

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (a továbbiakban: Bp.), amely 1952. január 1-jétől 1962. június 30-ig volt hatályban, a következő tizennégy fejezetből állt: Alapvető elvek (I. Fejezet); Bíróságok (II. Fejezet); Felek (III. Fejezet); Bizonyítási eszközök (IV. Fejezet); Általános eljárási szabályok (V. Fejezet); Az eljárás megindítása (VI. fejezet); A tárgyalás előkészítése (VII. Fejezet); Bírósági tárgyalás (VIII. Fejezet); Ítéletek és tárgyalás alapján hozott egyéb bírói határozatok (IX. Fejezet); Fellebbezés (X. Fejezet); Perújítás. Perorvoslat a törvényesség érdekében (XI. Fejezet); Különleges eljárások (XII. Fejezet); Büntető határozatok végrehajtása. Bűnügyi költség (XIII. fejezet); Vegyes rendelkezések (XIV. Fejezet).

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: bűnvádi perrendtartás) 1900. január 1-jén lépett hatályba, és 1951. december 31-ig volt hatályos. E büntető alaki jogi kódex harminckét fejezetet tartalmazott: Általános rendelkezések (I. Fejezet); Bírói hatáskör és illetékesség (II. Fejezet); A királyi ügyészség (III. Fejezet); A magánvádló és a magánfél (IV. Fejezet); A védelem (V. Fejezet); Bírák, jegyzőkönyvvezetők és a kir. ügyészség tagjainak kizárása és mellőzése (VI. Fejezet); A bíróság határozatai és közlések (VII. fejezet); A nyomozás (VIII. Fejezet); A vizsgálat (IX. Fejezet); A terheltnek hatóság elé rendelése és kihallgatása (X. Fejezet); Előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság (XI. Fejezet); Lefoglalás, házkutatás és személymotoszás (XII. Fejezet); A tanúk (XIII. Fejezet); Bírói szemle és szakértők (XIV. Fejezet); A vádirat, a kifogások és az ezekre vonatkozó eljárás (XV. Fejezet); Közvetlen idézés a főtárgyalásra (XVI. Fejezet); A főtárgyalás előkészítése (XVII. Fejezet); Főtárgyalás a törvényszék előtt (XVIII. Fejezet); Főtárgyalás az esküdtbíróság előtt (XIX. fejezet); Perorvoslatok és kijavítás (XX. Fejezet); Újrafelvétel (XXI. Fejezet); Igazolás (XXII. Fejezet); Eljárás az ismeretlenek, a távollévők és a szökevények ellen (XXIII. Fejezet); Eljárás a kiadatás iránti ügyekben (XXIV. Fejezet); Eljárás az 1878. évi V. törvénycikk 62. §-a esetében (XXV. Fejezet); A bűnügyi költségek (XXVI. Fejezet); A magánjogi igény érvényesítése és biztosítása (XXVII. Fejezet); Végrehajtás (XXVIII. Fejezet); Eljárás a járásbírói eljárás előtt (XXIX. Fejezet); Eljárás nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmény esetében (XXX. Fejezet); Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés esetében (XXXI. Fejezet); Záróhatározatok (XXXII. Fejezet).

3. ALAPVETŐ RENDELKEZÉSEK²⁰

A Be. I. fejezete a törvény alapvető rendelkezéseit tartalmazza. E rendelkezések az eljárás néhány alapelvét, illetve az egész büntetőeljárásban irányadó egyéb szabályokat rögzítik. A büntetőeljárás alapelvei olyan általános elvi tételek, amelyek a büntetőeljárás felépítésének, rendszerének legjellemzőbb ismérveit tartalmazzák, és meghatározzák a büntetőeljárás-jog alkotásának,

¹⁹ A Bv. tvr. a „büntetőeljárás” összetett szót külön írta. Dolgozatomban az eredeti helyesíráson nem változtattam.

²⁰ E fejezet elkészítéséhez – a felsorolt hivatkozásokon túlmenően – felhasználtam a régi és az új Be. Jogtár-kommentárját, valamint a büntetőeljárási törvényhez kapcsolódó (miniszteri) indokolást is: www.uj.jogtar.hu (Wolters Kluwer CompLex Kiadó, Budapest, 2016).

alkalmazásának lényeges vonásait. A büntetőeljárás alapelvei tehát általános elvi tételek.

A büntetőeljárás alapelveit a forrásuk alapján, az eljárás alanyainak a viszonya szerint és tárgyukra tekintettel rendszerezhetjük. A két leggyakoribb csoportosítás a forrás és a tárgy szerint történik.

Az alapelv megjelenési helyére, vagyis forrására figyelemmel lényegében kétféle alapelvet különböztethetünk meg: Az Alaptörvényben (Alkotmányban) meghatározott (alkotmányos) és más jogszabályban megfogalmazott (nem alkotmányos) alapelvet. Bizonyos szerzők szerint, a csoportosításnak ez a módja egyrészt napjainkban már túlhaladottá vált, mivel számos olyan alapelv van, amely az Alaptörvényben és a büntetőeljárás törvényben egyaránt megtalálható (pl. a jogorvoslati jogosultság és a védelemhez való jog), másfelől formális szempontok alapján kategorizálja az alapelveket, és ezzel felesleges hierarchiát teremt közöttük.²¹

Az eljárás alanyainak a viszonya szerint megkülönböztetünk

- az állam és a terhelt viszonyát kifejező,
- az állam szemszögéből megfogalmazott és
- a terhelt nézőpontjából megfogalmazott alapelveket.

Az állam és a terhelt viszonyát kifejező alapelvek: az ártatlanság védelme, a bizonyítási teher és az *in dubio pro reo*.

Az állam szemszögéből megfogalmazott elvek: az eljárási feladatok megoszlása, a bírósági eljárás alapja (a vádelv), a hivatalból való eljárás, a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása, a szóbeli, nyilvános és közvetlen tárgyalás.

A terhelt nézőpontjából megfogalmazott alapelvek: a védelem joga, jog a bíróság eljárásához, az önvádra kötelezés tilalma és az anyanyelv használatának joga.

A tárgy szerinti csoportosítás alapján különbséget tehetünk a szűkebb értelemben vett igazságszolgáltatási tevékenységre, és a tágabb értelemben vett igazságszolgáltatásra, vagyis a büntetőeljárás egészére vonatkozó alapelvek között. Az alapelvek ily módon történő megosztása folytán kapott első csoport tartalmazza a szervezeti alapelveket, a második csoport pedig a működési alapelveket.

A szervezeti alapelvek lényegében a bíróságra és a bírósági tevékenységre vonatkozó elvek. Ezek közé soroljuk például:

- az igazságszolgáltatás kizárólag a bíróságok útján;
- a törvény előtti egyenlőség;
- a bírák függetlensége;
- a társas bíráskodás;
- az ülnökök részvétele;
- a bírák választása és visszahívhatósága és
- a pártatlanság.

A működési alapelvek azok az általános érvényű, és általában a büntetőeljárás valamennyi szakaszára kiterjedő és irányadó elvek, amelyek a büntetőeljárás tartalmát, felépítését – természetesen a szervezeti alapelvek érvénye-

---

²¹ Vesd össze Bögöly – Budaházi – Csányi – Sléder: Büntetőeljárás jog, 56. oldal (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010).

sülésével kölcsönhatásban – meghatározzák.²² A működési alapelvek jelentős része a Be. I. Fejezetében kapott helyet, de néhány működési alapelv (pl. a bizonyítás törvényessége, a bizonyítékok értékelése, a tárgyalás nyilvánossága)²³ a kérdéses fejezetnél található.

A Be. első fejezete (1–11. §) az alapvető rendelkezések körében tíz működési alapelvet sorol fel, és rendelkezik a törvény hatályáról (11. §). A 3. § (Jog a bíróság eljárásához...) és a 6. § (A hivatalból való eljárás...) lényegében több, egymással szoros kölcsönhatásban álló alapelvet tartalmaz. Az alapelvek sorrendben a következők:

- az eljárási feladatok megoszlása (Be. 1. §),
- a bíróság eljárásának alapja (Be. 2. §),
- jog a bíróság eljárásához és a jogorvoslati jog (Be. 3. §),
- a bizonyítási teher (Be. 4. §),
- a védelem joga (Be. 5.),
- a hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás megindítása és a büntetőeljárás akadályai (Be. 6. §),
- az ártatlanság vélelme (Be. 7. §),
- az önvádra kötelezés tilalma (Be. 8. §),
- az anyanyelv használata (Be. 9. §) és
- a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása (Be. 10. §).

A régi Be. a büntetőeljárás alapelvei címszó alatt (Első rész I. fejezet I. cím 2–11. §) a következő tíz alapelvről rendelkezett: A hivatalból való eljárás (2. §); Az ártatlanság vélelme (3. §); A személyi szabadság és más állampolgári jogok biztosítása (4. §); A tényállás felderítése és a bizonyítékok szabad értékelése (5. §); A védelem (6. §); A jogorvoslati jogosultság (7. §); Az anyanyelv használata (8. §); Az eljárási feladatok megoszlása (9. §); A szóbeliség és a közvetlenség (10. §); A tárgyalás nyilvánossága (11. §).

A régi Be. I. fejezet II. címe (12–15. §), az alapvető rendelkezések körében további három alapelvet sorolt fel, illetve rendelkezett a törvény hatályáról (15. §): A büntetőeljárás megindítása (12. §); A büntetőeljárás akadályai (13. §); A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása (14. §).

A Be. tvr. I. Fejezete (Alapelvek 1–13. §) tizenhárom „*alapelvet*” nevesített, azonban „*a törvény feladata*” (1. §) és „*a törvény feladatának megvalósítása*” (2. §), megítélésem szerint, nem igazán alapelv. Ráadásul „*a társas bíráskodás elve és az ülnökök részvétele az ítékezésben*” (4. §) kilóg a sorból, mondhatni, hogy kakukktójas, mivel ezek nem működési, hanem szervezeti alapelvek (erről korábban esett szó). A Be. tvr. „*alapelvei*” a következők voltak: A törvény feladata (1. §); A törvény feladatának megvalósítása (2. §); A személyi szabadság biztosítása (3. §); A társas bíráskodás elve és az ülnökök részvétele az ítékezésben (4. §); A terhelő és mentő körülmények felderítése (5. §); A bizonyítás és a bizonyítékok értékelésének szabadsága (6. §); A védelem joga (7. §); A büntető eljárás kizárása (8. §); A többszöri eljárás tilalma (9. §); A tárgyalás nyilvánossága (10. §); Az anyanyelv használatának biztosítása (11. §); A polgári és a büntető perben hozott határozatok viszonya (12. §); Intézkedés a bűnözés megelőzésére (13. §).

A Bp. „*Alapvető elvek*” címszó alatt (I. Fejezet 1–9. §), kilenc alapelvet tartalmazott: A törvény célja [ami ugyancsak nem klasszikus alapelv (1. §)]; A személyi szabadság biztosítása (2. §); Terhelő és mentő körülmények figyelembevétele (3. §); Bizonyítékok (4. §); Büntető eljárás kizárása (5. §); Többszöri eljárás tilalma (6. §); Nyilvánosság (7. §); Az anyanyelv használatának biztosítása (8. §); Polgári és büntetőperben hozott ítéletek viszonya (9. §).

A Bvp. már vegyes rendszeren alapult, tehát a büntetőjog közjogi jellegéből kiindulva, a bűncselekmények üldözését az állam hivatalos kötelességének tekintette. E feladat megoldása céljából a vád, a védelem és az ítékezés funkcióit szétválasztotta. A Bvp. vezető elvei az alábbiak voltak: az *officialitás* és a *legalitás* elve; az *opportunitás* elve; az *immunitás* elve; az ügyfél-egyenlőség elve, az ártatlanság vélelme és a *favor defensionis* elve; az *auditur et altera pars* el-

²² Rudas György (szerk.): Büntetőeljárás-jog, 49–54. oldal (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1974).

²³ Be. 77–78. § és 237–239. §.

ve; az anyagi igazság elve; a szóbeliség, a közvetlenség és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve; a nyilvánosság elve. Néhány vezető elvről részletesebben.

A Bvp. a bűncselekményben sérelmet látott, amelynek megtorlása közérdek volt. A büntetőigény a közt, az államot illette meg, amelynek a sértett tetszésétől függetlenül kellett érvényesülnie. Az *officialitás* elvéből következett a *legalitás* elve, amely szerint a közvádhatóság, az államügyesség tartozott vádlóként fellépni a hivatalból üldözendő bűncselekmények megtorlása végett.

Az *opportunitás* elve azt jelentette, hogy bizonyos esetekben a vádhatóság tetszésére volt bízva a vád emelése, noha általában köteles volt vádat emelni a hivatalból üldözendő bűncselekmények eseteiben.

Az *immunitás* elve – szemben a polgári per rendelkezési elvével – kizárta a büntető per feleinek rendelkezését az állam büntetőigénye felett.

A *favor defensionis*²⁴ abból állt, hogy: a) a *kontradiktórius* tárgyalások során az utolsó szó a terheltet és védőjét illette; b) a közvádoló a vádlott javára is élhetett perorvoslattal; c) a vádlott terhére használt perorvoslat az ő javára szolgálónak is tekintendő volt; d) anyagi semmisségi okot hivatalból rendszerint csak akkor lehetett figyelembe venni, ha az a terheltnek sérelmére szolgált; e) jogegységi határozat terhelt kárára nem szolgálhatott, javára ellenben igen; f) újrafelvételi eljárást az elítélt terhére csak az elévülési időn belül, javára bármikor lehetett indítani.

Az *auditur et altera pars* elve azt jelentette, hogy a bűnvádi eljárás során mindkét fél meghallgatandó.²⁵

A büntetőeljárás alapelveit korábban tartalmuk, vagyis a büntetőeljárásban betöltött szerepük és jelentőségük szerint is csoportosították. E súly szerinti megkülönböztetést az egyes alapelveknek a büntetőeljárás rendszer tartalmára, struktúrájára gyakorolt hatása alapján végezték el. Az ilyen – tartalmi – csoportosítás eredményeként nyert például megállapítást az, hogy a büntetőeljárás alapelvei közül jelentőségüket tekintve azok az elvek elsődlegesek, amelyek a büntetőeljárás főszemélyei (a hatóságok, a terhelt és a védő) jogi helyzetének, egymáshoz való viszonyának a közvetlen alakítására irányulnak (hivatalból való eljárás elve, ártatlanság vélelme, védelem elve, stb.).

3.1. Az eljárási feladatok megoszlása (Be. 1. §)

A Be. 1. § szerint, *a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítékezés egymástól elkülönül.*

Az eljárási feladatok megoszlása alapelvhez a statikus rendelkezések hatóköre, a funkciómegosztás elvének jelentősége, valamint a funkciómegosztás alkotmányos tartalma témakör kapcsolódik.

A statikus rendelkezések hatóköre

A Be. Első Részében található statikus szabályok azokkal az alapvető rendelkezésekkel kezdődnek, amelyek – mint általános normák – meghatározzák a büntetőeljárás szerkezetét, s amelyek – az érvényesülésüket biztosító, az egyes eljárási szakaszokra irányadó speciális szabályokkal kiegészülve – az eljárás minden fázisában irányadók.

A funkciómegosztás elvének jelentősége

A vegyes rendszerű büntetőeljárásban (is) garanciális jelentőségű alapelv a funkciómegosztás (újabb keletűen: funkciómegosztás): a vád, a védelem és az ítékezés feladatainak elkülönülése. A vádelv érvényesülése feltételezi, hogy a vádemelésről és a vádról – a vád keretei között – eltérő szerv dönt, s

²⁴ *Favor* szó kegyet, pártfogást, kedvezést jelent. A római jogban a *favor defensionis* a vádlottnak nyújtott törvényes kedvezmény volt (pl. nem köteles elismerni az őt terhelő állításokat). Forrás: Takács György: „Ha a jogász latinul beszél...” (Latin kifejezések jogi nyelvünkben), 105. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991).

²⁵ Bursics Zoltán A magyar bűnvádi eljárási jog vázlat, 12–19. oldal (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947).

hogyan a terheltet megilleti a védekezés joga. Ez – az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében foglalt – tisztességes eljárás alapja. A perbeli funkciók elkülönülése nem formális feladatkiosztás a bíróság és a vádló között, hanem a funkciók átjárhatatlanságának tilalma, és a vádhoz kötöttség együttes hatásaként egyben a bíróság pártatlanságának alapja, amely megszabja a védelemhez való jog tartalmi kereteit is.

Ezen a helyzeten nem változtat az sem, ha a vádat a pótmagánvádló vagy a magánvádló képviseli. Az eljárás ezen alanyai az ügyészhez hasonlóan az állam büntetőjogi igényét érvényesítik, a bíróság vádhoz kötöttségét pedig a vádképviselő formája nem oldja fel; tevékenysége ekkor is az ítélezési feladatokra koncentrálódik. A jogtudomány egységes álláspontja szerint a büntető igény mindenkor az állam büntető igénye, akkor is, ha annak érvényesítését közvetlenül a törvény vagy a közvádlónak az igény érvényesítéséről szóló, a törvény keretei között a bíróság által felülvizsgálható döntése révén a jogszabály átengedi más – nem közjogi – szereplőnek. Sem a magánvád, sem a pótmagánvád keretei között érvényesített büntető igény nem jelenti azt, hogy az állam adott, a büntető törvénykönyvben pontosan körülhatárolt magatartás miatt lemondott volna az igény érvényesítéséről.

A funkciómegosztás alkotmányos tartalma

A funkciómegosztás elve nem elméleti absztrakció. Alkotmányossági szempontból a hatalommegosztás büntetőeljárás leképezése, eljárásjogilag pedig normaként funkcionál, mivel a törvény a későbbi rendelkezéseiben az egyes funkciók tartalmát az eljárás különböző szakaszaiban – kötelezettségek telepítésével és jogok biztosításával – konkrétan körülírja.

A régi Be. ugyancsak vallotta az eljárási feladatok megosztása elvét [9. § (1) bekezdése].

Az eljárási törvényhez fűzött kommentár-kísérletek szerint, az eljárási feladatok megosztásának alapelve (az eljárási feladatok elkülönülése) a büntetőeljárásban érvényesülő funkciómegosztást, valamint a funkciókkal kapcsolatos tevékenységet ellátó eljárási alanyok kölcsönös jogi helyzetét, egymáshoz való viszonyát körvonalazta.

Az eljárási feladatok elkülönülésének elemei lényegében a következőkben voltak meghatározhatók:

- a büntetőeljárásban a bűnüldözés, a vád, a védelem és az ítélezés tevékenysége elkülönült egymástól;
- bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhatott;
- a bíróság annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthetett, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény alapján, amelyet a vád tartalmazott;
- a bírósági eljárásban a vádlót, a terheltet és a védőt azonos jogok illették meg.²⁶

A Be. tvr. az alapelvek körében (I. Fejezet 1–13. §) az eljárási feladatok megosztásáról *expressis verbis* nem rendelkezett. A 4. § (1) bekezdése utalt arra, hogy a bíróságok tanácsban ítélik (A társasbíráskodás és az ülnökök részvétele alapelv), a 10. § pedig a tárgyalás nyilvánosságáról rendelkezett. A 7. § mindössze a védelem jogát deklarálta, valamint a 17. § (1) bekezdése (Az ügyész feladata) kimondta, hogy a büntetőeljárásban a vád képviselője – a magánvád (32. §) esetét kivéve – az ügyész feladata.

A Bp. az eljárási feladatok megosztásának elvét nem nevesítette, noha pl. a 38. § (1) bekezdés első mondata utalt arra, hogy a vád képviselője az eljárásban – a magánvád esetét kivéve – az ügyész feladata volt.

A Bvp. a büntetőjog közjogi jellegéből kiindulva, a bűncselekmények üldözését az állam hivatalos kötelezettségének tekintette. E feladat megoldása céljából a vád, a védelem és az ítélezés funkcióit szétválasztotta. Vád nélkül bírói eljárást nem engedett, viszont egyes kivételektől eltekintve, a közvádló köteletségévé tette a bűncselekmények üldözését.

---

²⁶ Büntetőeljárás-jog: 57–60. oldal.

3.2. A bíróság eljárásának alapja (Be. 2. §)

A Be. § (1) bekezdése értelmében *a bíróság az ítékezés során törvényes vád alapján jár el.*²⁷

A (2) bekezdés szerint, *törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.*²⁸

A (3) bekezdés kimondja, *hogy a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz.*

A (4) bekezdés alapján *a bíróság köteles a vádat kimeríteni, a vádon túl nem terjeszkedhet, de nincs kötve a vádlónak a vád tárgyává tett cselekmény Btk.²⁹ szerinti minősítésére, a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására vonatkozó indítványához.*

A bíróság eljárásának alapja elvvel összefüggésben a következőkben a vád relevanciájáról, a törvényes vád fogalmáról, a vád típusairól, a vádlegitimációról, a vád tartalmáról, a vádhoz kötöttségről, valamint a tett-azonosságról lesz szó.

A vád relevanciája

A vád relevanciája a funkciómegosztás érvényesülésének alappillére. Ebből következően a bíróság csak törvényes vád alapján és a vád keretei között járhat el.

A törvényes vád fogalma

A törvényes vád az arra jogosulttól származó (közvádoló, pótmagánvádoló, magánvádoló) részéről a bírósághoz intézett indítvány. A vádlói legitimáció a törvényes vád alapvető ismérve. A vád érvényesítésének formájától függetlenül a büntető igény minden esetben az állam büntető igénye, amelyet az anyagi jogszabályban pontosan körülhatárolt magatartás miatt érvényesít. Pótmagánvád és magánvád esetén sem magánigény a büntetőeljárás alapja, csupán az igény érvényesítésének formája, keretei változnak.

A vád típusai

Az állam büntetőjogi igényét közvádlokként az ügyész érvényesíti [Be. 28. § (1) bekezdése]. Könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdése], magántitok megsértése (Btk. 223. §), levéltitok megsértése (Btk. 224. §), rágalmozás (Btk. 226. §), becsületsértés (Btk. 227. §) és kegyeletsértés (Btk. 228. §) esetén – kivéve az Be. 52. § (4) bekezdésében meghatározott eseteket – a sértett, mint magánvádoló jogosult a vádemelésre. Amennyiben a sértett meghal, helyébe harminc napon belül hozzátartozója léphet [Be. 52. § (1)–(2) bekezdése]. A kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmozás és becsületsértés miatt, a cselekmények személyi és szoros tárgyi összefüggése esetén a magánindítványt előterjesztő viszontvádoló szintén magánvádoló [Be. 52. § (3) bekezdése]. Hogyha az ügyész közvádloki jogosítványával nem él, a törvényben meghatározott esetben a sértett pótmagánvádlokként léphet fel

²⁷ Lásd a 33/2013. (XI. 22.) AB határozat rendelkezéseit.

²⁸ Lásd a 101/2012. BK véleményt.

²⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.).

(Be. 53. §). Az *officialitás* [hivatalból való eljárás: Be. 6. § (1) bekezdése] elvéből következően az ügyésznek a közvád emelésére kizárólagos monopóliuma van, ami azonban hátrányos lehet a sértett számára. Ezért vádkorrektívumként a sértettnek rendelkezésére áll a pótmagánvád intézménye, de csak a törvényben meghatározott keretek között.

A vádlegitimáció

A vád – mint indítvány – formája a vádlegitimációhoz is kapcsolódik. Közvadás ügyben az ügyész vádiratot nyújt be, amellyel egyenértékű a bíróság elé állítás elnevezésű külön eljárásban, a szóban (valójában feljegyzés formájában) előterjesztett vád. A pótmagánvádló indítványának elnevezése vádindítvány, míg a magánvádló feljelentést terjeszt a bíróság elé.

A vád tartalma

A vádló személyétől függetlenül a vádnak azonosítva és ellenőrizhetően tartalmaznia kell a vádlott(ak) megnevezését és személyi adatait, az általa (általuk) elkövetett cselekmény pontos (történeti tényállás szerinti) leírását, s ebben az egyes terheltek konkrét cselekvőségét. A vádban körülírt történeti tényállásnak pontosan azonosíthatónak kell lennie az anyagi jogszabály megfelelő (vád tárgyává tett) rendelkezésével, azaz a törvényi tényállással. Az indítvány arra irányul, hogy a bíróság a vád tárgyává tett cselekmény miatt folytassa le az eljárást, s ebben állapítsa meg a vádlott bűnösségét, majd emiatt szabjon ki vele szemben büntetést vagy alkalmazzon intézkedést.

A vádhoz kötöttség

A vádelvből következően, a bíróság kötve van a vádban megállapított történeti tényálláshoz, a vádlotton kívül más személlyel szemben és más cselekmény miatt – vádkiterjesztés hiányában – nem folytathat eljárást; ám a jogi minősítés nem köti.

Törvényes vád hiányában a bíróság az eljárást – annak minden szakaszában – megszünteti [Be. 267. § (1) bekezdés j) pontja, 373. §. (1) bekezdés c) pontja, 399. § (1) bekezdése].

A tett-azonosság

A funkciómegosztásból következik, hogy a bíróságnak a vádat – a tett-azonosság keretein belül – ki kell mérítenie. A gyakorlatban ez a kérdés okozza a legtöbb problémát, mert meghatározza a vádirat hiányosságaira való felhívás, a bíróság által felvett bizonyítás, az eltérő minősítés lehetséges kereteit. A tett büntetőjogi fogalmába beletartozik a történeti tényállásban körülírt magatartás, annak kísérő körülményei, ideértve az eredményt is. Idetartozik továbbá az elkövető viszonyulásának büntetőjogi tartalma a cselekményéhez (szándékosság, gondatlanság, motívum, célzat,) az elkövetés során tanúsított aktivitás, amely – más körülményekkel együtt – egyaránt kihathat a cselekmény stádiumára (előkészület, kísérlet, befejezett bűncselekmény) és az elkövetői minőségre (tettes, társtettes, közvetett tettes, felbújtó, bűnsegéd).

Megjegyzendő, hogy a tett-azonosság körében az Európai Bíróság gyakorlata jelentős mértékben eltér a hagyományos hazai értelmezéstől, s nincs tökéletes összhangban az EJEB álláspontjával sem. Az EJEB és a magyar hagyományok egy erős azonosság fogalmat követnek, amely mind a történeti tények, mind a jogi körülmények azonosságára kiterjed. Ezzel szemben az

Európai Bíróság az uniós együttműködés keretei között tarthatatlannak ítéli ezt a felfogást, s a jogkérdésekben kevésbé szigorú, sőt, a nemzeti jogok harmonizációjára figyelemmel, kimondottan megengedő álláspontot követ. Ennek megfelelően a tett-azonosság körében is – a következményeket a *ne bis in idem*³⁰ keretében a *res iudicata*³¹ hatásra is kiterjesztve – kizárólag a történeti tényállás azonosságának elvét követi. Döntéseiben rendre hangot ad annak, hogy az egységes európai térségben ugyanazon cselekmény normatív tartalmának megfogalmazása kivitelezhetetlen, sőt ironikus követelmény lenne. Bizonyos – a konkrét ügyekben – első pillantásra megrázó következtetések ellenére azonban állítható, hogy az Európai Bíróság gyakorlata tökéletesen adekvát a hazai jogi hagyományokkal, és nem a hazai joggyakorlat átalakítását, csupán annak a közösségi joggal való összesimítését követeli meg a jogalkalmazótól.

Hangsúlyozandó továbbá, hogy az Európai Bíróság egyre nagyobb nyomatékot helyez a sértett büntetőjogi jogállásának javítására, s döntéseiben arra ösztönzi az államokat, hogy a sértetti pozíciót jogrendszerükbe illeszkedően, a működő jogintézményeik révén – akár azok tartalmának bővítésével – is támogassák.

A régi Be. a bíróság eljárásának alapját az eljárási feladatok megoszlása alapelv alatt tárgyalta [9. § (2) bekezdése]. A korábbi törvény szövege szinte szó szerint egyezik a Be. 2. §-ának rendelkezéseivel.

Az 1973. évi I. törvényhez fűzött kommentárok alapján törvényes volt a vád, ha azt a büntetőeljárás jogszabályban megjelölt szerv (ügyész) vagy magánszemély (sértett), a törvény által előírt formai és tartalmi követelmények, megtartásával terjesztette elő. A személyi kötöttség azt jelentette, hogy a már megindult bírói eljárás keretében a bíróság vádlottként nem vonhatott felelősségre olyan személyt, akivel szemben az ügyész vádat nem emelt, és azt is, hogy eredetileg meg nem vádolt személyt nem vonhatott a bírósági tárgyalás folyamán vádkiterjesztéssel az eljárás hatálya alá.

A vádhoz kötöttség elsősorban arra vonatkozott, hogy a bíróság csupán olyan tényállást tehetett ítélezése tárgyává, vagyis a vádlott büntetőjogi felelősségét csupán annak a tényállásnak a tekintetében vizsgálhatta, amelyet a vád tartalmazott. E kötelezettség másodsorban viszont azt jelentette, hogy a bíróságnak a vádat ki kellett mértenie, vagyis mindazon tényállás, történés vonatkozásában ítéletet, érdemi határozatot kellett hoznia, amelyet a vádló a vád tárgyává tett.³²

A Be. tvr. a bíróság eljárásának alapja elvet nem ismerte, de ez a jogszabály egyes rendelkezéseiből levezethető volt. A 17. § (2) bekezdés első fordulata (Az ügyész feladata) értelmében az ügyész addig, amíg a bíróság az elsőfokú ítélet meghozatala céljából vissza nem vonult [216. § (3) bekezdése], a vádat elejthette. A 167. § (1) bekezdése (A vádirat) szerint, a vádiratot az ügyész készítette el, és nyújtotta be a bírósághoz. A 170. § (A tanács elnökének teendői) úgy rendelkezett, hogy a tanács elnöke a vádiratot és a nyomozási iratokat a vádiratnak a bírósághoz érkezésétől számított nyolc napon belül köteles volt megvizsgálni abból a szempontból, hogy előkészítő ülésnek helye van-e. A 179. § (1) bekezdés e) pontja (Az előkészítő ülés alapján hozott határozatok és rendelkezések) pedig meghatározta, hogy a bíróság az eljárást megszüntette, ha a vádat a vádirat benyújtása után elejtették.

A Bp. a bíróság eljárásnak alapja elvet nem deklarálta, azonban ez az elv a törvény számos szakaszából levezethető volt. Például a 137. § értelmében az ügyész a nyomozás befejezése után, ha pedig az ügy nyomozás nélkül kellően felderítettnek látszott, nyomozás mellőzésével

³⁰ *Ne bis in idem*: ugyanazt kétszer nem lehet (büntetni, hátránnyal sújtani). Másképpen: a cselekményre kiszabott büntetés nem sokszorozható meg. Ha a jogász latinul beszél, 180. oldal.

³¹ *Res iudicata*: ítélt dolog. Ha a jogász latinul beszél, 216. oldal. A teljes szöveg: *Res iudicata pro veritate accipitur. Roma locuta, causa finita*. Magyarul: ítélt dolgot igazságként kell elfogadni (Ulpianus – D. 50. 17. 207.). Róma szólt, a dolog (ügy) be van fejezve. Hamza Gábor – Kállay István: *De diversis regulis iuris antiqui – A Digesta 50. 17. regulái* (latinul és magyarul), 38. oldal (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995).

³² Büntetőeljárás-jog: 57–60. oldal.

vádiratot készített és azt az illetékes bíróságnak nyújtotta be. A bíróságnak a vádirat benyújtása után intézkedési kötelezettsége volt (139–149. §).

A Bvp. vád nélkül bírói eljárást nem engedett. Az 1. § [Általános rendelkezések (I. Fejezet)] első bekezdése úgy rendelkezett, hogy bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, akit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanúja terhel. A vádat főszabály szerint a királyi ügyészség képviselte, és meghatározott esetekben [pl. magánvádra üldözendő vétség és kihágás (41. §)] a vádmonopólium „*első sorban és rendszereint*” a sértettet illette. A 3. § kimondta, hogy csak magánindítványra üldözhető bűncselekmény miatt az indítvány megtétele (90. §) előtt nyomozás nem teljesíthető, vád nem emelhető és bírói eljárásnak nincs helye.

3.3. Jog a bíróság eljárásához és a jogorvoslati jog (Be. 3. §)

A Be. 3. § (1) bekezdése alapján *mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön.*

A (2) bekezdés értelmében, *bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult.*

A (3) bekezdés kimondja, hogy *a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság határozatai, valamint az ügyész és a nyomozó hatóság intézkedései ellen, illetve a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság intézkedésének elmulasztása miatt – e törvényben meghatározottak szerint – jogorvoslatnak van helye.*

A (4) bekezdés rendelkezése szerint, *a Kúria határozatai ellen rendes jogorvoslatnak nincs helye.*

A Be. 3. §-ában rögzített alapelvekkel kapcsolatosan, a következőkben a bíróság igazság-monopóliumáról; a törvényes bíró fogalmáról; az igazság-monopólium alóli kivételekről; a jogorvoslathoz való jog garanciális tartalmáról; a rendes és rendkívüli perorvoslatról; valamint a jogorvoslathoz való jog alkotmányos tartalmáról lesz szó.

A bíróság igazság-monopóliuma

Az Alaptörvény³³ XXVIII. cikke szerint, *mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. Az Alaptörvény hivatkozott cikkére épül a „jog a bíróság eljárásához” alapelv.*

E rendelkezés alanyi jogként biztosítja, hogy a bárkivel szemben emelt vádról kizárólag a törvényesen megalakított bíróság döntsön. Ez a garanciális szabály szorosan kapcsolódik az eljárási feladatok megosztásának elvéhez.

A törvényes bíró fogalma

A törvényes bíró fogalmát a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 8. § (2) bekezdése³⁴ határozza meg. A törvényes bírótól való elvonás tilalmát a Bszi. 8. § (1) bekezdése³⁵ rögzíti, de ennek értelmezéséhez hozzátartoznak a szervezeti törvény

³³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). Sorszám: 425.

³⁴ A törvény által rendelt bíró az eljárási szabályok szerint a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon működő, előre megállapított ügyelosztási rend alapján kijelölt bíró.

³⁵ Senki sem vonható el törvényes bírójától.

ügyelosztási rendről szóló külön szabályai is. A Be. 283. § (1) bekezdés a)–b) pontjai biztosítják, hogy a tárgyalás megnyitását követően az ügyész, vádlott, védő, sértett indítványozzák az ügy áttételét, illetőleg a bíróság tagjainak kizárását. Ennek során módjuk van kifogásolni a szabálytalan ügyelosztási rendet is. A Be. 373. § (1) bekezdés II. a)–c) pontjai, illetve a 399. § (2) bekezdés b) pontja a törvényes bíróhoz való jog megsértését abszolút eljárási szabálysértésnek, s hatályon kívül helyezési oknak tekinti. Ezen az alapon a Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja felülvizsgálati eljárás lefolytatására ad lehetőséget.

Kivételek a bíróság igazság-monopóliuma alól

Az igazságszolgáltatás bírósági monopóliumának elvét a Be. 3. § (2) bekezdése mondja ki, amely szerint a büntetőjogi felelősség megállapításáról és a büntetés kiszabásáról csak a bíróság dönthet. Ez azonban nem érvényesül következetesen. A bírósági döntéssel egyenértékű joghátrányokat alkalmazhat az ügyész is az eljárás megszüntetése esetén (Be. 174. §, 190. §), a közvetítői eljárás során (221/A. §), valamint a vádemelés elhalasztásakor (222–225. §). Végső soron azonban ilyen esetekben a terhelt részére biztosított a bírósághoz fordulás joga, illetve az, hogy a speciális ügyészi eljárásra csupán önkéntes közreműködése esetén kerülhet sor.

A jogorvoslathoz való jog garanciális tartalma

A Be. 3. § (3) bekezdésében biztosított – az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésén³⁶ alapuló – jogorvoslathoz való jog az eljárás alanyai és résztvevői számára biztosítja, hogy akár a jogi, akár a ténybeli tévedések korrekcióját – rendszerint egy felsőbb szintű fórumtól (ügyésztől, felettes ügyésztől, nyomozási bírótól, bíróságtól, fellebbviteli bíróságtól) – igényelje (*devolutív*³⁷ hatályú jogorvoslat). Kivételesen (például panasz esetén) lehetőség van a téves döntés azonos szinten való helyesbítésére (megváltoztatására) is (nem *devolutív* jogorvoslat). A jogorvoslathoz való jog jelentőségét növeli, hogy az esetek döntő többségében azokhoz a törvény szuszpenzív hatályt fűz, azaz a jogorvoslás felfüggeszti a megtámadott határozat végrehajtását.

Rendes és rendkívüli perorvoslat

Bírósági szakaszban a jogorvoslathoz való jog egyaránt jelent rendes és rendkívüli perorvoslatot, bár a perújítás és a felülvizsgálat, illetve a törvényesség érdekében folytatott jogorvoslat igénybevételére csak a törvényben meghatározott külön feltételek teljesülése esetén van mód. Az úgynevezett külön, illetve különleges eljárások egy részénél szintúgy – rendes – jogorvoslatként funkcionál a tárgyalás tartása iránti kérelem. Rendes jogorvoslatnak csak a nem jogerős döntésekkel, rendkívüli perorvoslatnak kizárólag a jogerős határozatokkal szemben van helye. A jogegységi eljárás csupán a terhelt felmentésekor, az alkotmányjogi panasz pedig – az anyagi jogi jogszabály alaptörvény-ellenességének és megsemmisítésének esetét leszámítva – csak a megismételt eljárás keretében, szűk körben tölt be rendkívüli perorvoslati funkciót.

³⁶ Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.

³⁷ *Devolutió*: a központi hatalom átruházása helyi szintre. Forrás: <http://idegen-szavak-szotara.hu/> (2016. május 10.).

A jogorvoslathoz való jog alkotmányos tartalma

A jogorvoslathoz való jog – az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint – alapjog, amely azonban nem az anyagi igazság érvényesülésére garancia. Az eljárás egészére vonatkozó törvényi szabályozásnak összességében kell olyannak lennie, amelynek révén az esetek döntő többségében az igazságos és helyes eredmény elérhető. Ezért a szakjogágak feladata a jogorvoslati formák megállapítása, a jogorvoslati fórumok kijelölése, s annak meghatározása, hogy hány fokú jogorvoslati rendszer érvényesüljön. A rendkívüli perorvoslatok intézményének megteremtésére való kötelezettség nem következik az Alaptörvényből sem. Az azonban továbbra is irányadó megállapítás, hogy a jogorvoslathoz való jog *immanens* (belső) tartalma az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez, vagy ugyanazon szervben belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetősége, amely tartalmi értelemben jogosult a felülbírálatra. A hatékony jogorvoslathoz való jogról az Emberi Jogok Európai Egyezménye a 13. cikkében rendelkezik, ám (büntetőügyekben) a fellebbezéshez való jogot csak az Egyezményhez fűzött Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikke mondta ki.³⁸

A régi Be. általános rendelkezései, a Be. tvr. alapelvei, a Bp. alapvető elvei, illetve a Bvp. általános rendelkezései a jog a bíróság eljárásához alapvetően nem tartalmazzák. Megjegyzendő, hogy a Be. tvr. 3. § (4) bekezdése alapján, büntetett miatt nem lehetett más büntetés alkalmazni, mint amelyet törvényes hatáskörben lefolytatott törvényes eljárás keretében szabtak ki; a Bvp. 1. § második bekezdése (A személyi szabadság biztosítása) pedig úgy rendelkezett, hogy bűncselekmény miatt nem alkalmazható más büntetés, mint amelyet bírói hatalommal törvényesen felruházott hatóság törvényesen eljárva kimondott.

A régi Be. a jogorvoslati jogosultságot alapvetően szinten [A büntetőeljárás alapelvei (I. fejezet I. cím)] deklarálta. A 7. § értelmében, a hatóságok határozatai és intézkedései ellen, illetőleg az intézkedés elmulasztása miatt – ha a törvény kivételt nem tett – jogorvoslatnak volt helye. A jogorvoslati jogosultságnak két fő csoportját, a rendes és a rendkívüli jogorvoslatot lehetett megkülönböztetni. A régi Be. rendelkezett a jogorvoslati jogosultság kizárásáról is: nem volt helye panasznak, illetőleg fellebbezésnek, például a bíró kizárását kimondó határozat ellen [42. § (5) bekezdése]; a védő kirendelése ellen [49. § (4) bekezdése]; az igazolási kérelemnek helyt adó határozat ellen [111. § (5) bekezdése]; a perújítás elrendelése ellen [279. § (4) bekezdése]; a magánvádas eljárásban a nyomozás elrendelése; a személyes meghallgatásra idézés, illetőleg az erről szóló értesítés; a magánvádoló kijelölése miatt (321. §); a bíróság elé állítás során az iratok ügyésznek történő visszaküldése miatt [349. § (3) bekezdése].

A Be. tvr. a jogorvoslati jogot az alapelvek (I. Fejezet) körében nem nevesítette. A jogszabály, e jogosultságokkal kapcsolatos rendelkezéseket a büntetőeljárás egyes szakaszainál, illetve elszórtan tartalmazta. Például: Jogorvoslat a nyomozás során (166. §); Fellebbezés a tárgyalás előkészítése során hozott határozatok (intézkedések) ellen (185. §); A fellebbezés (XI. Fejezet 233–269. §); A rendkívüli jogorvoslatok közül a perújítás és a törvényességi óvás (XII. Fejezet 270–282. §).

A Bvp. I. Fejezetében (Általános rendelkezések) a jogorvoslati joggal kapcsolatos szabályok nem szerepeltek. A panaszjogról a IX. Fejezet (A vizsgálat) II. Cím (A vizsgálatot teljesítő bírák és a vádtaács) 113–114. § rendelkezett. A 113. § első bekezdése elvi értelemben kimondta, hogy a vádló, a terhelt és a magánfél a vizsgálóbíró minden intézkedése vagy mulasztása ellen a vádtaácsnál szóval vagy írásban panaszt emelhetnek. A Bvp. ismerte a kifogás jogintézményét [XV. Fejezet (A vádirat, a kifogások és az ezekre vonatkozó eljárás), 254–280. §]: a terhelt ugyanis kifogást tehetett a vádirat minden pontja ellen (257. § első bekezdése). A Bvp. további részeiben ugyancsak elszórtan találhatók a panasszal és a kifogással kapcsolatos rendelkezések. Végezetül: a Bvp. XX. Fejezete (378–443. §) tartalmazta a perorvoslatokkal és a kijavítással összefüggő szabályokat. E fejezet a következő címekre tagozódott: I. Felfolyamodás (378–380. §); II.

---

³⁸ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről rendelkező 1993. évi XXXI. törvény.

Fellebbezés (381–425. §); III. Semmisségi panasz (426–440. §); IV. Perorvoslat a jogegység érdekében (441–442. §); V. Kijavítás (443. §).

3.4. A bizonyítási teher (Be. 4. §)

A Be. 4. § (1) bekezdése értelmében, *a vád bizonyítása a vádlót terheli.*

A (2) bekezdés meghatározza, *hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.*

A bizonyítási teher alapelvvvel szorosan összefügg a bizonyítási teher elvének garanciális jelentősége; a vádló felelőssége a bizonyítási eljárásban; a bizonyítási teher megfordulása; az *in dubio pro reo* elve; valamint a törvénytelenül beszerzett bizonyítékok kérdése.

A bizonyítási teher elvének garanciális jelentősége

A bizonyítási teher elosztására vonatkozó szabály az ártatlanság vélelméből és a funkciómegosztás követelményéből következő eljárási követelmény: főszabályként a vádló kötelezettsége annak bizonyítása, hogy a vádlott bűncselekményt követett el.

Az állam büntető igényének érvényesítésért felelős közvádoló a *legalitás* elve alapján, az *officialitás* keretei között köteles a büntetőeljárást megindítani, és annak sikeres lefolytatását szorgalmazni. Ennek keretében a vádemelés megalapozásához szükséges bizonyítékok beszerzése és biztosítása érdekében, vagy önállóan végez nyomozási cselekményeket, vagy a nyomozó hatóságot utasítja erre, illetve felügyeli és szakmailag irányítja annak tevékenységét.

A vádló felelőssége a bizonyítási eljárásban

Vádemelés esetén az ügyész a vádiratban köteles megjelölni a bizonyítási eszközöket, s azt is, hogy ezek mely tény bizonyítására szolgálnak [Be. 217. § (3) bekezdés *i*) pontja]. A tárgyalás előkészítése során a bíróság – azért, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson már rendelkezésre álljanak – megkeresheti az ügyészt bizonyítékok felkutatása és biztosítása érdekében [Be. 268. § (1) bekezdése], s a tárgyalási szakaszban is tehet ugyanilyen intézkedést [305. § (2) bekezdése]. Ugyanakkor a bíróságnak ennek során ügyelnie kell arra, hogy a funkciómegosztásból, a pártatlanság követelményéből fakadó kötelezettségeit túlzott aktivizmussal ne veszélyeztesse, s maradjon meg a vád tárgyává tett cselekmény, s az ügyész eredeti szándékának keretei között.

A vádló bizonyítási kötelezettsége a pótmagánvádas és a magánvádas eljárásban is fennáll. Az utóbbi ügykörbe tartozó eljárásoknak csupán annyi specialitása van, hogy – a magánvádoló eszközeinek hiányára figyelemmel – a bíróságot szűk körben, s csak a feljelentés keretei között, megilleti a nyomozás elrendelésének joga.

A bizonyítási teher megfordulása

Kivételesen a bizonyítási teher megfordulhat. Egyes magánvádas cselekmények esetén (pl. rágalmazás, becsületsértés, kegyeletsértés)³⁹ a vádlottnak lehetősége van az állított, a becsület csorbítására alkalmas tény valóságának bizonyítására, ha az állítást, híresztelést, illetőleg az arra közvetlenül

³⁹ Btk. 226. § (Rágalmazás); Btk. 227. § (Becsületsértés); Btk. 228. § (Kegyeltsértés).

utaló kifejezés használatát a közérdek, vagy bárkinek a jogos érdeke indokoltá teszi [Btk. 229. § (2) bekezdése]. Tartási kötelezettség elmulasztása esetén, amennyiben a terhelt bizonyítja az önhiba hiányát, úgy vele szemben felmentő vagy a büntetését korlátlanul enyhítő rendelkezést kell hozni [Btk. 212. § (3) bekezdése].⁴⁰ Amennyiben a szankciók közül a vagyoneklobzás adott ügyben szóba kerül, ugyancsak a terheltnek kell bizonyítania, hogy a vagyon mely részét nem a bünszervezetből származó jövedelméből szerezte.

Az in dubio pro reo elve

Az, hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére [Btk. 4. § (2) bekezdése], a bizonyításra vonatkozó kockázatelosztás során is következetesen végigviszi a vádló bizonyítási kötelezettségét. Az *in dubio pro reo* elve szorosan kapcsolódik az ártatlanság vélelméhez és az önvádra kötelezés tilalmához. A kétséget kizáróan nem bizonyított tényeknek a vádlott javára szóló értékelése valójában az eljárásnak bizonyítottság hiányában való megszüntetéséről vagy a vádlott ugyanilyen okból való felmentéséről szóló további rendelkezésekben konkretizálódik. A kétségek fennmaradhatnak mind arra vonatkozóan, hogy történt-e bűncselekmény, mind pedig arra, hogy abban megállapítható-e a terhelt bűnössége.

Az *in dubio pro reo elve* – a törvény szövegéből is láthatóan – csak ténykérdésekre vonatkozik. A vitás jogkérdésekben, a bíróságnak jogértelmezéssel, a bizonyítékok egymásra vonatkoztatott értékelésével és összevetésével kell döntenie (következtetéseket levonnia).

A kétséget kizáróan bizonyítottóság továbbá az eljárást lezáró érdemi döntésekre vonatkozik. A nyomozás elrendeléséhez eleve csak gyanúra vagy személyre szabott megalapozott gyanúra van szükség, a vádemeléshez pedig csupán a vád megalapozásához elegendő bizonyítékok beszerzését kívánja meg a törvény. A kényszerintézkedések – köztük az legsúlyosabbnak számító előzetes letartóztatás – elrendeléséhez és a közöttük történő választáshoz elegendő az is, ha bizonyos körülmények bekövetkezése megalapozottan feltehető.

A törvénytelenül beszerzett bizonyíték kérdése

A bizonyításra vonatkozó kockázatelosztáshoz szorosan hozzátartozik a törvénytelenül beszerzett bizonyíték megítélésének kérdése. Ebben a körben elsőként utalni kell arra, hogy a magyar jogrend a bíróságtól sem a megelőző szakaszokban folytatott bizonyítási eljárás általánosságban való megítélését követeli meg, s a felsőbb bíróságoknak sem ez jelenti az igazodási pontot a bírói döntés felülbírlata során. A bizonyítékok értékelésekor alapvető szabály, hogy a konkrét bizonyítási eszköz igénybevételének és az abból nyert bizonyítéknak a törvényességét ítélje meg. Ennél fogva egyes bizonyítékoknak a bizonyítékok köréből való kirekesztése nem vezet automatikusan az eljárás semmisségéhez, annak megisméltéséhez vagy a terhelt felmentéséhez. A kirekesztés elsődlegesen csak azzal a következménnyel jár, hogy az adott bizonyítási eszköz, illetve bizonyíték kirekesztésével (másképpen: figyelmen kívül hagyásával) kell megítélni a büntetőjogi főkérdések bizonyítottságát. Más kérdés, hogy amennyiben ez olyan fokú bizonytalansághoz

---

⁴⁰ A Btk. 212. § (1) bekezdése alapján, az elkövető nem büntethető, a (2) bekezdés esetén büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz.

vezet, amely a tényállás megállapítására, a bűncselekmény minősítésére vagy a bűnösség megállapításának kérdésére vonatkozó, el nem osztható kételyeket teremt, az vezethet a terhelt felmentéséhez, vagy – egyéb jogi körülményekre figyelemmel –, az eljárás megismétléséhez.

A régi Be. az ártatlanság vélelmének alapelvéből vezette le a bizonyítási teher viselésének, illetőleg a bizonyítási kötelezettségnek és a kétségek értékelésének szabályait [3. § (2) bekezdése és 61. § (4) bekezdése].

A korabeli álláspont szerint, az ártatlanság vélelmének következménye volt, hogy a büntetőeljárásban a bizonyítási teher nem a terheltre, hanem a büntetőügyekben eljáró hatóságokra hárult. Az a tény ugyanis, hogy az eljárás alá vont személy ártatlanságát a törvény objektíve vélelmezte, a vélelem szerkezete és szabályai értelmében a hatóságra hárította a vélelem megdöntéséhez szükséges tények bizonyításával együtt járó kötelezettségeket. Ezt juttatta kifejezésre a régi Be. 3. § (2) bekezdés első mondata, amely kimondta: a bűnösség bizonyítása a büntetőügyekben eljáró hatóságokat terheli.

Az ártatlanság vélelmének érvényesüléséből következett továbbá, hogy a bizonyítás során a büntetőjogi felelősségre vonással kapcsolatban felmerült, és az objektív igazságnak megfelelően tisztázásra nem került tények a terhelt terhére nem voltak róhatók.⁴¹ A régi Be. 61. § (4) bekezdése szerint, a kétséget kizáróan nem bizonyított tény a terhelt terhére értékelni nem lehetett.

A Be. tvr. a bizonyítási teherről az alapelvek (I. Fejezet) körében nem rendelkezett. Az, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli, valamint a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére (Be. 4. §), a jogszabályból csak nagyon áttételesen (vagy érintőlegesen) volt levezethető. A Be. tvr. 5. § (A terhelő és a mentő körülmények felderítése) alapján a büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelesek voltak az eljárás minden szakában a terhelő és mentő, valamint a büntetést súlyosbító és enyhítő körülményeket egyaránt kideríteni és figyelembe venni. A 6. § (2) bekezdése (A bizonyítás és a bizonyítékok értékelésének szabadsága) pedig kimondta, miszerint a terhelt beismerése egymagában egyéb bizonyítékok beszerzését feleslegessé nem tette.

A Bp. alapvető elvei a bizonyítási teher alaptételét szintén nem nevesítették. A 3. § értelmében – hasonlóképpen a Be. tvr. rendelkezéséhez – a terhelő és mentő, valamint a büntetést súlyosbító és enyhítő körülményeket a hatóságok kötelesek voltak az eljárás minden szakaszában figyelembe venni és kideríteni (Terhelő és mentő körülmények figyelembevétele), míg a 4. § (2) bekezdése (Bizonyítékok) szerint, a terhelt beismerése egyéb bizonyítási eszközök alkalmazását feleslegessé nem tette.

A Bvp. a hatóság bizonyítási kötelezettségét ugyancsak az ártatlanság vélelmének elvéből vezette le. A kódex abból indult ki, hogy a terhelt nem bűnös (*praesumptio boni viri*), ezért nem neki kellett az ártatlanságát bizonyítania, hanem a vádló kötelezettsége volt a vádlott bűnösségének bizonyítása (*in dubio pro reo*).⁴²

3.5. A védelem joga (Be. 5. §)

A Be. 5. § (1) bekezdése alapján, *a terheltet megilleti a védelem joga*.⁴³

A (2) bekezdés értelmében *mindenkinek joga van ahhoz, hogy szabadlábban védekezzen. E jogot korlátozni, illetőleg bárkinek a szabadságát elvonni csak az e törvényben meghatározott okból és a törvényben meghatározott eljárás alapján lehet.*

A (3) bekezdés kimondja, *hogy a terhelt személyesen védekezhet, és a védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja. A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, az e törvényben meghatározott módon védekezhessen.*

⁴¹ Büntetőeljárás-jog: 60–62. oldal.

⁴² A magyar bűnvádi eljárásjog vázlata, 12–19. oldal.

⁴³ Lásd a 21/2007. BK véleményt, a hatályon kívül helyezett BK 46. számú állásfoglalás felülvizsgálatáról.

A (4) bekezdés meghatározza, miszerint *a védő eljárása az e törvényben meghatározott esetekben kötelező.*

A védelem jogához annak alkotmányos tartalma; a Be. más alapvető rendelkezéseivel való összefüggései; a védelem formái; a védelemhez való jog megsértésének eljárásjogi következményei; valamint e jog és a kényszerintézkedések viszonya témakör kapcsolódik.

A védelemhez való jog alkotmányos tartalma

A védelemhez való jog az Alaptörvényben is nevesített alapjog, amelyet a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya⁴⁴ 14. cikke, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke is tartalmaz. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) gyakorlatában a védelemhez való jog – mint a tisztességes eljárás követelménye – bármely elemének megsértése szigorúan ítélandó meg: az EJEB csak az eredményében hatékony védelemhez való jogot ismeri el megfelelőnek. Ugyanezt az elvet követi az Alkotmánybíróság is, gyakorta összekötve az elv érvényesülését a fegyverek egyenlőségére vonatkozó követelménnyel. A vonatkozó határozatok ugyan hangsúlyozzák, hogy a vád és a védelem jogosítványainak teljes azonossága nem követelmény, de Egyezmény-konformnak és alkotmányosnak csak az a szabályozás ismerhető el, amely az objektív helyzetet illetően garantálja, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen.

A védelemhez való jog és a Be. más alapvető rendelkezéseinek összefüggései

Az alapjog érvényesülését a Be. alapvető rendelkezései közvetlenül is támogatják. Így:

- az eljárási feladatok megoszlására vonatkozó szabály (Be. 1. §) önálló funkcióként nevesíti a védelmet;
- a törvényes vád követelményei, illetve a bíróság vádhoz kötöttsége [Be. 2. § (1)–(3) bekezdése] egyértelművé teszik a védekezés kereteire való felkészülést;
- a kontradiktórius eljárás a közvetlen perbeli jelenlétet, a fegyverek egyenlőségének biztosítását és ezzel a materiális védelem hatékonyságát erősíti;
- a bizonyítási teherre vonatkozó kockázatosztási szabályok (Be. 4. §), az ártatlanság vélelmének, az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülése (Be. 7–8. §) a kiszolgáltatottságtól mentes, (eljárás értelemben vett) alanyi pozíciót erősítik.

A védelem formái

A védelemhez való jog lényegéhez tartozik, hogy az eljárás minden szakaszában a terhelt személyesen és/vagy védője útján gyakorolhatja mindazon jogait, amelyeket a törvény egyes részletszabályai konkretizálnak. A védő önálló perbeli személy, aki a terhelttől független, önálló, a terhelt akaratahoz nem kötött jogokkal rendelkezik (és önálló kötelezettségei vannak). A védő a formális védelem ellátásán túl arra is hivatott, hogy a terhelt jogainak tény-

---

⁴⁴ Lásd az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet rendelkezéseit.

leges érvényesülését ellenőrizze, azok biztosítása érdekében eljárjon. Védőt választhat a terhelt, ha pedig ehhez nem állnak rendelkezésére megfelelő eszközök, a hatóságoknak, illetve a bíróságnak védőt kell részére kirendelni. A fakultatív eseteket leszámítva, a terhelt nem mondhat le a védő közreműködéséről, a bíróság pedig erre hivatkozással sem tarthatja meg védő távollétében a tárgyalást.⁴⁵

Tartalmi értelemben a védelemhez való jog a terhelt számára – a védő közreműködéséhez való lehetőségen túl is – jogok gyakorlását, a hatóságok részére viszont e jogok gyakorlásának biztosítására vonatkozó kötelezettséget jelent. A terhelt jogosult a vele szemben érvényesített büntető igény megismerésére, arra, hogy azzal szemben – a felkészüléshez szükséges megfelelő idő biztosítása mellett – álláspontját kifejthesse, ellenbizonyítást ajánlhasson fel, mentő, illetve enyhítő körülményeket közöljön, indítványokat, észrevételeket tegyen, a hatóságoktól és a bíróságtól jogairól, kötelezettségeiről felvilágosítást kérjen, az iratokhoz hozzáférjen, az eljárási cselekményeken – a nyomozás során korlátozottan, a vádemelést követően korlátozásmentesen – részt vegyen, a vele szemben foganatosított intézkedésekkel, illetve az eljárás során hozott rá vonatkozó határozatokkal szemben jogorvoslatot jelentsen be.⁴⁶

A védelemhez való jog megsértésének eljárásjogi következményei

A védelemhez való jog jelentőségét mutatja, hogy megsértésének legsúlyosabb eseteit a törvény abszolút eljárási hibának, és így a jogorvoslati szakaszban hatályon kívül helyezési oknak tekinti [Be. 373. § (1) bekezdés II. d) pont, 416. § (1) bekezdés c) pont]. A védelem jogának (főként a bizonyítás során való) korlátozása főszabályként ugyan relatív eljárási hiba, ami elvileg a másodfokú eljárásban orvosolható, ám ha ez lényeges kihatással volt az első fokú bíróság ítéletére (bűnösség megállapítása, bűncselekmény minősítése, szankció alkalmazása körében), akkor az eljárás megismétlésének elrendelése nem maradhat el.

A védelemhez való jog és a kényszerintézkedések viszonya

A törvény – abból kiindulva, hogy a személyi szabadsághoz való jog alapjog – a védelemhez való jog részeként deklarálja, miszerint főszabályként a szabadlábbon történő védekezésnek kell érvényesülnie. A személyi szabadság korlátozására csak a törvényben meghatározott okból, külön, garanciákkal körülbástyázott eljárásban, alakszerű, indokolt, önálló fellebbezéssel támadható határozat meghozatala mellett van mód. Bár e paragrafus külön nem emeli ki, a kényszerintézkedés csak meghatározott ideig tarthat, annak indokoltságát időről-időre hivatalból felül kell vizsgálni, s annak megszakítását mind a terhelt, mind a védő bármikor önállóan is kezdeményezheti.

A régi Be. a védelem jogát a büntetőeljárás alapelvei között tárgyalta (6. §).

E jog – a hatályos büntetőeljárás-jogi törvényhez hasonlóan – az általános, mindenkit megillető és az eljárás valamennyi szakában fennálló védelemhez való jogosultság alapelveinek érvényesülését nem pusztán deklarálta, hanem a hatóságok kötelezettségeinek az előírásával, konkrétan garantálta is.

⁴⁵ A védő büntetőeljárásbeli részvételével kapcsolatos leglényegesebb szabályokat a Be. 44–50. § tartalmazza.

⁴⁶ A terhelt büntetőeljárásbeli részvételével kapcsolatos leglényegesebb szabályokat – ezen belül jogait és kötelezettségeit – a Be. 43. § tartalmazza.

A régi Be. 6. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint, a védelemhez való jog elve tartalmilag azoknak az eljárási jogoknak az összességét jelentette, amelyeket a jogszabály a terhelt számára azért biztosított, hogy a vele szemben érvényesített büntetőigény alapossága, mértéke, valamint az eljáró hatóságok ezzel kapcsolatos tevékenysége vonatkozásában véleményét, álláspontját kifejezésre juttassa, a mellette, a javára szóló körülményeknek hangot adjon, és a hatóságok tevékenységéhez fűzött reflexiót jogi hatállyal előterjessze (pl. észrevétel, indítvány, jogorvoslat).

A védelemhez való jogosultság részint az eljárás alá vont személy (terhelt) saját eljárásjogi helyzetében, másrészt pedig a védő eljárásjogi helyzetében fejeződött ki.

A terhelt az eljárásba történt bevonásának időpontjától kezdve védőt választhatott, vagy védőt hatalmazhatott meg. Amennyiben a védelem kötelező volt, de a terhelt védőt nem választott, a hatóságnak kellett a védőről kirendelés útján gondoskodnia.⁴⁷

A védelem joga a Be. tvr. alapelvei (I. Fejezet) között szerepelt. A 7. § (1) bekezdése értelmében, a büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelesek voltak biztosítani, hogy a terhelt a törvényben meghatározott módon védekezhessek. A (2) bekezdés szerint, a terhelt érdekében az eljárás bármely szakában védő járhatott el. A terhelt a büntető eljárás megindításától kezdve védőt választhatott. A védővel kapcsolatos részletes rendelkezéseket a 36–41. § rögzítette.

A Bp. alapvető elvei a védelem jogairól nem rendelkeztek, ellenben a 48. § (1) bekezdése kimondta, hogy a terhelt érdekében az eljárás bármely szakaszában védő járhatott el. A védelemmel kapcsolatos szabályokat a III. Fejezet (Felek) 48–52. § taglalta.

A Bvp. általános elvei a védelem jogáról nem szóltak, azonban a kódex vezető elveihez kapcsolódó kommentárok hangsúlyozták, hogy a védelem szabad volt, bizonyos esetekben pedig helye volt a kötelező védelemnek is.⁴⁸ Az 53. § első mondata értelmében, a terhelt minden bűnügyben, az eljárás bármely szakaszában élhetett védő közreműködésével. A védelem kötelező eseteit az 56. § sorolta fel.

3.6. A hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás megindítása és a büntetőeljárás akadályai (Be. 6. §)

A Be. 6. § (1) bekezdése alapján, *a bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa.*

A (2) bekezdés értelmében, *büntetőeljárás csak bűncselekmény gyanúja alapján, és csak az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel.*

A (3) bekezdés kimondja, hogy *büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha*

a) a cselekmény nem bűncselekmény, vagy azt nem a terhelt (feljelentett személy) követte el,

b) nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, illetőleg az, hogy a bűncselekményt a terhelt (feljelentett személy) követte el,

c) – az e törvényben meghatározott kivételekkel – büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok áll fenn,⁴⁹

d) a terhelt cselekményét már jogerősen elbírálták, kivéve a Negyedik Részben, valamint a XXIX. Fejezet II. és III. Címében meghatározott eljárások esetét.⁵⁰

⁴⁷ Büntetőeljárás-jog: 62–63. oldal.

⁴⁸ A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata: 12–19. oldal.

⁴⁹ Lásd a 33/2013. (XI. 22.) AB határozat rendelkezéseit.

⁵⁰ Lásd a bűncselekmény egységébe tartozó cselekmény elbírálásáról és az egységébe tartozó részselekménnyel kapcsolatos vádemelés, illetőleg perújítás lehetőségéről rendelkező 6/2009. Büntető jogegységi határozatot.

A (3a) bekezdés szerint *büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, ha a cselekmény nem tartozik a magyar joghatóság alá.*

A (4) bekezdés úgy rendelkezik, hogy *a Negyedik Részben meghatározott eljárásokat (rendkívüli jogorvoslat), kivéve a (3) bekezdés d) pontja az irányadó akkor is, ha az elkövető egy cselekménye több bűncselekményt valósít meg, a bíróság azonban – a vád szerinti minősítésnek megfelelően – nem a vádirati tényállás szerint megállapítható valamennyi bűncselekmény miatt állapítja meg a terhelt bűnösségét.*

Az (5) bekezdés alapján *azzal szemben, akinek a felelősségét a bíróság szabálysértési eljárásban hozott határozatával állapította meg, azonos tényállás mellett büntetőeljárás – a szabálysértésekről szóló törvényben meghatározott perújítási eljárás lefolytatása előtt – nem indítható.*

A Be. 6. §-ában meghatározott alapelvekkel szorosan összefüggnek a *legalitás* és az *officialitás* kölcsönhatásai; kivételek a *legalitás* és az *officialitás* követelményei alól; a büntetőeljárás feltételei; a büntetőeljárás akadályai és az akadályok alóli kivételek; a jogerő tisztelete és a többszöri eljárás tilalma kérdéskörök.

A legalitás és az officialitás kölcsönhatásai

A Be. 6. § (1) bekezdése a *legalitás* és az *officialitás* absztrakt követelményét formálja jogi normává. A *legalitás* elvének legáltalánosabb tartalma szerint követelmény, hogy az erre rendelt szervek minden bűncselekményt derítsenek fel, és azok miatt járjanak el (az állami büntető igény érvényesítésének kötelezettsége). Az *officialitás* értelmében pedig e tevékenység a hatóságok feladata (felhatalmazás a hivatalból való eljárásra).

Az állam büntető igényének érvényesítése főszabályként a közvádoló kötelezettsége. A törvényben meghatározott feltételek esetén, az ügyész konkrét bűncselekmény gyanúja miatt nyomozást rendel el, a nyomozó hatóság közreműködésével gondoskodik annak eredményes és törvényes lefolytatásáról, vádat emel, a bírósági eljárásban pedig a vádat képviseli. A Be. jelenlegi rendszerében – meghatározott körben – a nyomozó hatóság is önállóan dönthet a büntetőeljárás megindításáról, a nyomozás lefolytatásáról, s az iratoknak – vádemelés érdekében – az ügyész részére történő megküldéséről. A bíróság azonban – kivéve azokat az eseteket, amikor a törvény a bíró számára feljelentési kötelezettséget ír elő – saját elhatározásából egyáltalán nem jogosult az eljárás hivatalból való megindítására, minden esetben a vád keretei között, a vádhoz kötötten jár el. Ennyiben tehát megtévesztő a Be. 6. § (1) bekezdésének fogalmazása, mivel a bíróság – a funkciómegosztás elvének megfelelően – csak a vádemeléssel kerül abba a helyzetbe, hogy az eljárás eredményes lefolytatása érdekében eljárjon: azaz beteljesítse feladatát: döntsön a vádról.

Kivételek a legalitás és az officialitás követelményei alól

Ugyanakkor a törvény mind a *legalitás*, mind az *officialitás* elve alól számos kivételt ismer. A *legalitás* alól kivételt jelentenek az *opportunitás* és a célszerűség alapján létrehozott jogintézmények. A büntetőigény érvényesítéséért felelős ügyésznek számos (többek szerint aggályosan sok) olyan diszkrecionális jogköre van, amelyek elsősorban a hatóságok, illetve a bíróság teher-

mentesítése révén, az ügyek gyors elintézését szolgálják. Így például a nyomozás és a vádemelés részbeni mellőzése, az eljárás megszüntetése megrovás alkalmazásával, továbbá a *diverzió* jegyében fogant közvetítői eljárásra utalás és a vádemelés elhalasztása, az anyagi jogban meghatározott szankciókhoz hasonló jogkövetkezmények mellett [Be. 187. §, 220. §, 190. § (1) bekezdés j) pontja, 221/A. §, 222. §]. Más ügyek eredményes felderítésére szolgáló célszerűségi megoldás az együttműködő terhelttel, illetve a fedett nyomozóval szemben az eljárás megtagadása, megszüntetése [Be. 175. § (1)-(2) bekezdés, 192. §].

Az *officialitás* elve alól kivételt jelentenek mindazon esetek, amikor a büntetőigény érvényesítése magánszemély döntésétől vagy a büntetőeljárásban nem szereplő hatóság elhatározásától függ, illetve, amikor a közvádoló és a nyomozó hatóság eleve nem is vesz részt az eljárásban. Így például a magánindítvány és a kívánat hiányában nem folytatható eljárások, illetve a magánvád intézménye [Btk. 31. §, 183. § (3) bekezdése, Be. 52. §].

A büntetőeljárás feltételei

A Be. 6. § további rendelkezései meghatározzák a büntetőeljárás megindításának feltételeit és akadályait.

A büntetőeljárás megindításának feltétele a bűncselekmény elkövetésének „egyszerű” gyanúja, míg a megalapozott gyanút a törvény csak a konkrét személy ellen irányuló eljáráshoz kívánja meg [Be. 6. § (2) bekezdése]. A nyomozás (ami folyhat ismeretlen tettes ellen is) elrendeléséhez arról kell dönteni, hogy a rendelkezésre álló adatok logikusan valószínűsítik-e meghatározott bűncselekmény törvényi tényállásának a megvalósulását. Szükség esetén ennek megállapítása érdekében a feljelentés kiegészítése is elrendelhető (Be. 172/A. §), amelynek keretében a nyomozó hatóság úgynevezett egyéb adatszerző tevékenységet folytathat [178. § (1) bekezdése]. A nyomozást – a külön szabályoknak megfelelően – az ügyész vagy a nyomozó hatóság rendeli el, illetve kivételesen halaszthatatlan nyomozási cselekménnyel (reálaktussal) indul [Be. 170. § (4) bekezdése].

A magánvádas eljárás alapja a feljelentés, amelynek kiegészítése írásban vagy előkészítő ülésen történik, illetve kivételesen a bíróság vagy az ügyész ennek érdekében nyomozást is elrendelhet (497–499. §).

A büntetőeljárás akadályai és az akadályok alóli kivételek

A büntetőeljárás nem indítható meg, illetve a már megindult eljárást meg kell szüntetni, vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha a hatóság vagy a bíróság eljárási akadályt konstatál. A részletszabályokat és az akadály fennállásához kapcsolódó következményeket a törvény az egyes eljárási szakaszokkal összefüggésben állapítja meg (a feljelentés elutasításától a felmentő ítéletig).

A büntetőeljárás akadályja anyagi vagy eljárásjogi természetű lehet.

Anyagi jogi az akadály, ha a cselekmény nem bűncselekmény, vagy büntethetőséget kizáró, illetve megszüntető ok áll fenn [Be. 6. § (3) bekezdés a) és c) pontja]. Ezek az okok általában már az eljárás megindulásakor nyilvánvalók, vagy röviddel azt követően könnyen felismerhetők (pl. gyermekkor), esetleg megítélésük annyira bonyolult, és nemegyszer gondos jogértelmezést kíván, hogy csak bírósági szakaszban vezetnek felmentő ítélethez (pl. a vég-szükség fennállásának, vagy egyes bűncselekmény törvényi tényállási elemei

meglétének mérlegelése). Úgyszintén (döntően) anyagi jogi jellegű akadályt jelent az új Btk.-hoz kapcsolódóan bevezetett joghatóság hiánya [Be. 6. § (3a) bekezdése], amely eleve kizárja a terhelt Magyarországon történő felelősségre vonását, s így értelemszerűen nem fogantatosítható vele szemben és a tett miatt nyomozási cselekmény sem.

Az eljárási akadályok igen sokrétűek, fennállásuk rendszerint csak hosszas eljárással tisztázható (például akár a bűncselekményre, akár a terheltre vonatkozó bizonyítottság hiánya), és eljárási szakaszonként is változhatnak. Ezekről összefoglalóan – a specialitások szabályozását a későbbi rendelkezésekre hagyva – a Be. 6. § (3) bekezdés a) pont második fordulata, valamint b) és d) pontjai rendelkeznek. A speciális akadályok közül kiemelendő az időmúlás tényéhez kapcsolódó, ám az ügyész mérlegelési jogához kapcsolt, a Be. 190. § (3) bekezdésében rögzített rendelkezés. E szerint, ha meghatározott személy gyanúsítottként történő első kihallgatásától számítva két év eltelt, az ügyész dönt a nyomozás folytatásáról, a vádemelésről vagy az eljárás megszüntetéséről. Tárgyalási szakaszban speciális akadályt képez a törvényes vád hiánya, vagy – a pótmagánvád feltételeinek hiányában – a vádelejtés.

A Be. 6. § (1) bekezdésének c) pontja azokra a kivételekre utal, amelyek megléte esetén a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok ellenére az eljárást meg kell indítani, illetve le kell folytatni. Ennek leggyakoribb esete, ha például kényszergyógykezelés elrendelésének, a büntethetőségtől függetlenül vagyonekobjzásnak, elkobjzásnak van helye.

A jogerő tisztelete és a többszöri eljárás tilalma

Az alkotmányjogban is kiemelkedő jelentőségű jogerő tiszteletéhez kapcsolódó, a többszöri eljárás tilalmát kimondó szabályt tartalmaz a Be. 6. § (3) bekezdés d) pontja. Ugyanakkor a Be. az anyagi igazságosság érvényre juttatása érdekében számol a jogerő feloldásának – olykor elengedhetetlen, ám a jogbiztonság követelményére figyelemmel csak szűk körben alkalmazható – követelményével is. Erre csak a rendkívüli perorvoslatok keretében, az ott meghatározott okokból, illetve a különleges eljárások egyes – a jogerős ügydöntő határozathoz kapcsolódó járulékos kérdések rendezésére szolgáló – eseteiben kerülhet sor. Ezt leszámítva, a többszöri eljárás tilalma akkor is érvényesül, ha az elkövető a váddal megegyező minősítés szerint elbírált cselekménye valójában több cselekményt valósít meg, de mind az ügyész, mind a bíróság vétett a helyes jogi értékelés szabályai ellen [Be. 6. § (4) bekezdése]. A hatóságok hibája, tévedése ugyanis a terhelt terhére nem eshet. Ez alól viszont bizonyos mértékig kivételt jelent a szabálysértésként elbírált, de ténylegesen bűncselekményt megvalósító cselekmények esete [Be. 6. § (5) bekezdése]. A kettős jogkövetkezmény elkerülése érdekében azonban ilyen esetben is előbb a szabálysértési eljárásban hozott határozattal szemben kell a perújítási eljárást lefolytatni.

3.6.1. A hivatalból való eljárás

A régi Be. a hivatalból való eljárást ugyancsak az alapelvek között helyezte el. Eszerint a büntetőügyben eljáró hatóságok az e törvényben megállapított feltételek fennállása esetén kötelesek voltak a büntetőeljárást lefolytatni (2. §).

Az 1973. évi I. törvényhez kapcsolódó kommentárok értelmében, a hivatalból való eljárás alapelve az volt, hogy a hatóságok, a hatáskörükbe tartozó büntetőügyek megindításánál, felderítésénél és eldöntésénél – az erre irányuló kezdeményezés vagy indítvány hiányában is –

kötelesek voltak minden törvényes eszközt felhasználni abból a célból, hogy az elkövetőt leplezzék, a bűncselekmény összes körülményeit feltárják, valamint a büntetőjogi felelősség megállapítására irányuló eljárás törvényes lefolytatásával és eldöntésével az újabb bűncselekmény elkövetését megakadályozzák. Ez az alapelv az eljárásban közreműködő hatóságok aktív magatartását, cselekvésre irányuló kötelezettségét juttatta kifejezésre. Valamennyi hatóságra kötelezettségeket rótt, és ezek a kötelezettségek magánszemélyek cselekvőségétől általában függővé nem voltak tehetőek.

A hivatalból való eljárás elvéből fakadó követelmények a büntetőügyekben eljáró hatóságok konkrét feladatait nem azonos tartalommal alakították. Másként jelentkeztek e követelményekkel kapcsolatos tennivalók a nyomozási, és másképpen a bírósági szakaszban.

A hivatalból való eljárás alapelve az új Be. hatályba lépése előtt ugyanúgy nem érvényesült teljes következetességgel, mint napjaikban. A régi Be. is tartalmazott olyan szabályokat, amelyek valamely okból az állam büntetőjogi igényének érvényesülését korlátozták vagy korlátozhatták. E korlátokat – a hatályos eljárási joghoz hasonlóan – büntető anyagi vagy alaki jogi rendelkezések határozták meg: vagyis a Btk. vagy a Be. írta azokat elő. Attól függően, hogy a korlátozó rendelkezést mely törvény mondta ki, a hivatalból való eljárás anyagi jogi, illetve eljárásjogi korlátozásáról beszéltek. Anyagi jogi eredetű korlátok a magánindítvány, a feljelentés és a kívánat hiánya voltak.

A hivatalból való eljárás alól szélesebb körű kivételt a régi eljárási törvénynek a magánváddal kapcsolatos szabályai jelentettek. A magánvádra üldözendő bűncselekmények esetében a sértett ugyanis egészen addig, amíg az elsőfokú, vagy fellebbezés esetén a másodfokú bíróság ítélethozatalra vissza nem vonult, a büntetőjogi igény érvényesítésének további szükségessége felől belátása szerint dönthetett, tehát a vádat kifejezetten, vagy ráutaló magatartás tanúsításával elejthette (vélelmezett vádelejtés). A magánvádló vádelejtése a bíróságra kötelező volt, és az eljárás feltétlen megszüntetéséhez vezetett.⁵¹

A hivatalból való eljárás elvét a Be. tvr. *expressis verbis* nem tartalmazta. A 2. § (1) bekezdése (A törvény feladatának megvalósítása) értelmében, a Be. tv. feladatának megvalósítása a büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelessége volt, de ez a rendelkezés és az *officialitás* elve között nem túl szoros a kapcsolat. Megjegyzendő, hogy például a 15. § b) pontja (A nyomozó hatóságok feladata); a 16. § (Az ügyész feladata); a 98. § (1) bekezdése (A feljelentés); a 102. § (Az eljárás megindítása) a hatóságok számára előírt feljelentési, illetve eljárás megindítási-lefolytatási kötelezettségeket.

A Bp. alapvető elvei között a hivatalból való eljárás nem szerepelt. Az eljárás megindításával és a feljelentéssel kapcsolatos szabályokat a 86–88. § tartalmazta.

Az *officialitás* elve a Bvp. vezető elvei közé tartozott. A 33. § első mondata alapján a királyi ügyészségnek kötelessége volt a tudomására jutott, hivatalból üldözendő bűncselekmények tárgyában a nyomozást teljesíteni, és a bűnvádi eljárásban a közvádat képviselni. A 94. § első mondata pedig úgy rendelkezett, hogy a rendőri hatóságok és közegek kötelesek voltak a nem magánindítványra üldözendő bűncselekményeket külön felhívás nélkül is hivatalból nyomozni, és a tudomásukra jutott adatok megjelölésével, valamint a bizonyító tárgyak áttétele mellett az illetékes királyi ügyészségnél följelenteni.

3.6.2. A büntetőeljárás megindítása

A büntetőeljárás megindítása a régi Be. kommentárja szerint is gondos megfontolást igényelt, nem alapulhatott feltételezéseken, hanem a törvényben meghatározott objektív feltételek meglététől függött. Az előfeltételeket részben pozitív előírások, részben negatív (tiltó) rendelkezések megfogalmazásával a 12. és 13. § határozta meg.

A régi Be. 12. § (1) bekezdése értelmében büntetőeljárást csak az e törvényben meghatározott feltételek alapján, bűncselekmény alapos gyanúja esetén és csak az ellen lehetett indítani, akit bűncselekmény alapos gyanúja terhelt. Az idézett törvényhely a büntetőeljárás megindításának ténybeli előfeltételeit tartalmazta. A ténybeli előfeltételek azok a megbízható adatok, körülmények voltak, amelyek bűncselekmény alapos gyanújára utaltak. Ezek a megbízható ténybeli adatok nem jelentették azt, hogy már a büntetőeljárás megindításakor bizonyítható volt a bűncselekmény elkövetése, még kevésbé, hogy annak ki volt az elkövetője. Ugyanis a büntetőeljárás megindításának nem volt előfeltétele, hogy a bűncselekmény elkövetője ismert legyen.

Az alapos gyanú fennforgásának megállapítása a büntetőeljárás megindításának szempontjából alapvető követelmény volt. Fogalmát a törvény nem határozta meg, megállapítására a következő körülmények utaltak:

a) a nyomozó hatóságok birtokában levő adatokból (feljelentés, bejelentés, saját észlelés) megállapítható valamely bűncselekmény törvényi tényállása, továbbá

⁵¹ Büntetőeljárás-jog: 55–57. oldal.

b) annak valószínűsége, hogy az adott bűncselekmény valóban megtörtént. Az alapos gyanú megállapítása tehát a nyomozó hatóságtól értékelő tevékenységet követelt meg.⁵²

A bűncselekmény alapos gyanújának eldöntésével egyidejűleg vizsgálni kellett a büntetőeljárás megindításának jogi előfeltételeit.

A Be. tvr. a büntetőeljárás megindításáról a 3. § (1) bekezdésében (A személyi szabadság biztosítása) rendelkezett. A hivatkozott jogszabályhely szerint, büntető eljárást törvény alapján és csak az ellen lehetett indítani, aki büntett elkövetésével megalapozottan gyanúsítható volt.

A Bp. 2. § (1) bekezdése – A személyi szabadság biztosítása alcím alatt – kimondta, hogy büntető eljárást csak törvény alapján, és csak az ellen lehetett indítani, aki bűncselekmény alapos gyanúja alatt állt. A 86. § ugyancsak rendelkezett eljárás megindításáról. E szakasz értelmében az eljárás rendszerint nyomozással kezdődött. A nyomozás az ügyésznek vagy a rendőrségnek hivatali hatáskörében tudomására jutott adatok alapján vagy feljelentésre indult meg.

A bűnvádi eljárás megindításáról a Bvp. 1. § rendelkezett, amely szerint bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján, és csak az ellen volt indítható, akit büntett, véttség vagy kihágás nyomatékos gyanúja terhelt. A bűnvádi eljárás megindításánál a bűncselekménynek a büntető törvényekben megállapított minősítése volt irányadó (8. § első mondata). A nyomozást rendszerint a királyi ügyészség, ha pedig a vádat kizárólag főmagánvádló képviselte, az illetékes rendőri hatóság főnöke rendelte el. A nyomozás tárgya: azoknak az adatoknak kipuhatólása és megállapítása volt, melyek a vád emelése vagy nem emelése kérdésében a vádló tájékoztatására szükségesek voltak (83. § első mondata és 84. § első mondata).

3.6.3. A büntetőeljárás akadályai

A büntetőeljárás akadályairól a régi Be. 13. § rendelkezett. A büntetőeljárás megindításának negatív előfeltétele lényegében a jogi előfeltételekkel volt azonos, amelyek a következők voltak:

- a) a rendelkezésre álló adatok valamely bűncselekmény törvényi tényállására vonatkoznak,
- b) ne álljanak fenn büntethetőséget kizáró vagy megszüntető okok,
- c) a többszöri eljárás tilalma ne akadályozza az eljárás lefolytatását.

A Be. tvr. I. Fejezetének (Alapelvek) 8. és 9. §-a szólt a büntető eljárás akadályairól. A 8. § (A büntető eljárás kizárása) értelmében büntető eljárást nem lehetett indítani, a már megindított büntető eljárást pedig az ügy bármely szakában meg kellett szüntetni, illetve felmentő ítélettel kellett befejezni, ha

1. a terhelt nem követte el a büntettet;
2. a büntető törvény szerint, a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok állt fenn.

A 9. § deklarálta a többszöri eljárás tilalmát: már jogerősen elbírált büntett miatt ugyanazon személy ellen újabb büntető eljárásnak – a perújítás és a törvényességi óvás esetét kivéve – nem volt helye.

A büntetőeljárás akadályait – alapelvi szinten – a Bp. 5. § tartalmazta. A hivatkozott szakasz (1) bekezdése szerint büntetőeljárást nem lehetett indítani, a már megindított büntetőeljárást pedig az ügy bármely szakában meg kellett szüntetni, illetőleg felmentő ítélettel kellett befejezni,

1. ha a terhelt cselekménye nem bűncselekmény, vagy
2. a büntető törvény szerint, a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető körülmény állt fenn.

A többszöri eljárás tilalmát a 6. § fogalmazta meg. E szakasz alapján a már jogerősen elbírált bűncselekmény miatt ugyanazon személy ellen újabb büntető eljárásnak – a perújítás és a törvényesség érdekében használt perorvoslat esetét kivéve – nem lehetett helye. A kísérteties hasonlóság jól látható a Be. tvr. és a Bp. eljárási akadályokkal kapcsolatos rendelkezései között.

A Bvp. a büntetőeljárás akadályait elszórtan tartalmazta. A 3. § például kimondta, hogy csak magánindítványra üldözhető bűncselekmény miatt, az indítvány megtétele előtt, nyomozás nem volt teljesíthető, vád nem volt emelhető, és bírói eljárásnak sem volt helye. A 34. § első mondata szerint pedig a királyi ügyészség megtagadhatta a vád képviselését, ha meggyőződése szerint a feljelentett cselekmény nem volt büntethető, vagy ha az eljárás sikeréhez szükséges bizonyíték nem volt megszerzhető. A 264. § alapján, a vádtanács elutasította a vádiratot és az eljárást végzéssel megszüntette, ha:

1. a vád tárgyává tett cselekmény nem volt bűncselekmény, vagy ha bűncselekmény volt ugyan, de tárgyában korábban jogerős ítéletet hoztak;
2. a terhelt halála, királyi kegyelem vagy elévülés következtében eljárásnak nem volt helye;
3. a terhelt a beszámíthatóságot kizáró, gyógyíthatatlan elmezavarban szenvedett, vagy a bűncselekmény elkövetésekor életkorának tizenkettedik évét még nem haladta túl;
4. az eljárás folytatásához szükséges felhatalmazás, kívánat vagy magánindítvány hiányzott, illetőleg a magánindítványra jogosult visszavonható indítványát kellő időben visszavonta;

⁵² Büntetőeljárás-jog: 324–326. oldal.

5. a vád képviselőjére jogosultak a vádat mindnyájan elejtették, illetőleg a vád képviselőjét kellő időben nem vették át;

6. a terhelt ellen felhozott bizonyítékok nem voltak elegendők arra, hogy bűnösségére nézve alapos gyanút keltsenek.⁵³

3.7. Az ártatlanság védelme (Be. 7. §)

A Be. 7. § alapján, *senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg.*

A Be. 7. §-ában meghatározott alapelvvel kapcsolatosan, a következőkben az ártatlanság védelméről mint minimum garanciáról, valamint dogmatikai szempontokról lesz szó.

Az ártatlanság védelme: minimum garancia

Az ártatlanság védelme specifikusan a büntetőeljárásban érvényesülő és kizárólag a terheltet megillető szabály volt, amely azonban a kiterjesztő értelmezés következtében mára már a szabálysértési, a fegyelmi, a kamarai eljárásokban és bizonyos fokig a versenyjogi eljárásban is érvényesül.⁵⁴ Ez azonban nem változtat azon, hogy a büntetőeljárásban továbbra is az elv eredeti tartalma szerint érvényesüljön.

Az ártatlanság védelme alapvető, minimális eljárási garancia. Érvényesülése – a történelmi tapasztalatokra figyelemmel – annak az erkölcsi elvnek az elfogadását jelenti, hogy a büntető eljárásjognak minden körülmények között minimálisra kell csökkenteni – sőt a negatív tartományba kell szorítani –, annak lehetőségét, hogy az ártatlanok – bekerülvén a büntetőeljárás gépezetébe – elítélésre kerüljenek. Ennek érdekében egy tisztességes jogrendszernek fel kell vállalnia azt is, hogy az ártatlanság védelmét támogató szabályok kihasználása következtében, olykor a bűnösök is megmenekülnek. Az államnak jogában áll és módjában van olyan szabályok megalkotása, amelyek az érdekmérlegelés szempontjaira figyelemmel annak kockázatát is minimalizálják, hogy a bűncselekmény elkövetői mentesüljenek a felelősségre vonás alól, de ennek során sem élhet olyan eszközökkel, amelyek az ártatlanság védelmének érvényesülését lerontják. Az összemérés csak formálisan jogkérdés; valójában pusztán az alapjogokat tiszteletben tartó jogalkotói felkészültség és tehetség felelőssége. Az ártatlanság védelme ugyanis soha nem gátolja olyan szabályok megalkotását, amelyek a konkrét ügyekben az ésszerű kételemek mérlegelését – orientáló szabályok mellett – a jogalkalmazókra bízák.

Az EJEB gyakorlatával összhangban az Alkotmánybíróság is megállapította, hogy az ártatlanság védelme nem relativizálható, nem képzelhető el vele szemben más hasonló értékű jog vagy érdek érvényesülése miatt a szükségesség-arányosság tesztje mentén semmilyen korlátozás. Az EJEB ezen kívül több határozatában kimondta azt is, hogy az ártatlanként kezelést nem csupán a büntető ügyekben eljáró hatóságok, hanem a mások, így a média is köteles tiszteletben tartani. A hasonló és különböző jogrendszerek bizonyítási

---

⁵³ Téry Gyula (szerk.): Igazságügyi zsebtörvénytár, 1128–1248. oldal (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1929).

⁵⁴ Lásd a 19/2009. (II. 25.) AB határozatot (Az ártatlanság védelmének érvényesülése a büntetőeljáráson kívüli eljárásokban).

szabályai fölé emelkedve egyetemes követelményként deklarálta azt is, hogy az ártatlanság véelme elvének érvényesülése nem ér véget a bűncselekményért való felelősség kimondásakor, annak jelentősége nem csökkenhet a büntetés kiszabása során sem.⁵⁵

Dogmatikai szempontok

Jogdogmatikai szempontból az ártatlanság véelme nem valódi vélelem, mert a rendszerből hiányzik a véelmező tény. A többség ezért ma már ezt a véelmet ideiglenes igazsággként, vélelemhez hasonlatos jogelvként kezeli, amely a terhelt általános büntetőeljárás helyzetét definiálja. A *favor defensionis* elvéből következően a hatóságok és a bíróság az elvet akkor is köteles követni, ha egyébként meg van győződve a terhelt bűnösségéről: az ártatlanként kezelés szabályától nem tekinthet el. Ellenkező esetben a terheltet utóbb el nem hárítható károk, a megismételt eljárásokban sem reparálható hátrányok érnék. Eljárásjogi szempontból az alapelv érvényesülésének garanciája a bizonyításra vonatkozó kockázatosztás (*in dubio pro reo*), és az önvádra kötelezés tilalma.

A régi büntetőeljárás-jogi törvényhez fűzött indokolás szerint, az ártatlanság véelmének elve biztosította, hogy az eljárás alá vont személyt a terhelti pozícióra jellemző jogosultságok megillessék, és e jogosultságokkal ténylegesen élhessen, illetve az eljárásban ne a terhelt legyen köteles ártatlanságát bizonyítani, hanem a bűncselekmény elkövetésének, a büntetőjogi felelősség megállapítása szükségességének a bizonyítása az eljáró hatóság kötelezettsége legyen.⁵⁶

Az ártatlanság véelmének alapelvéből – a hatályos eljárási jognak megfelelően – fakadt a bizonyítási teher viselésének, illetőleg a bizonyítási kötelezettségnek és a kétségek értékelésének a szabálya [3. § (2) bekezdése és 61. § (4) bekezdése].

A Be. tvr. és Bp. az ártatlanság véelmének alapelvét az alapelvek (I. Fejezet) és az alapvető elvek (I. Fejezet) nem tartalmazta.

A Bvp. abból indult ki, hogy a terhelt nem bűnös (*praesumptio boni viri*). Nem a terheltnek kellett az ártatlanságát bizonyítani, hanem a vádlónak kellett bizonyítani a vádlott bűnösségét (*in dubio pro reo*).

3.8. Az önvádra kötelezés tilalma (Be. 8. §)

A Be. 8. § értelmében, *senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.*

E témakörhöz kapcsolódnak az önvádra kötelezés tilalmát támogató szabályok, valamint a szuverén módon szerzett bizonyíték felhasználhatósága.

Az önvádra kötelezés tilalmát támogató szabályok

Az önvádra kötelezés tilalma a tisztességes eljárás követelményéből fakadó, az ártatlanság véelmének érvényesülését biztosító szabály: a kettő egymás nélkül nem létezik. Ez azonban nem csupán a terheltre vonatkozik, hanem a büntetőeljárásban közreműködőkre – így különösen a tanúra – is érvényes, egységes tilalom. Ezzel ellentétes tehát az a megoldás, ha az igazmondás terhe mellett kihallgatott tanút a hatóság önmaga ellen szolgáltatandó bizonyíték nyújtására (vallomástételre, okiratok átadására stb.) kötelezi.

⁵⁵ Lásd a 144/2008. (XI. 26.) AB határozatot [Az ártatlanság véelmének érvényesülése a büntetőeljárás lezárását követően. Jelölten fenntartva a 20/2012. (VII. 19.) AB határozatban].

⁵⁶ Büntetőeljárás-jog: 60–62. oldal.

Az önvádra kötelezés tilalmának ugyanis eminens része az önfeljelentés kötelezettségének tilalma még azon (ritka) esetekben is, amikor az anyagi jog szabályai feljelentési kötelezettséget írnak elő. Az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülését a büntetőeljárás-jogi törvényben számos szabály közvetlenül is támogatja, a bírói gyakorlat pedig nem fogadja el azokat a bizonyítékokat, amelyeket ennek megsértésével szereztek be. Ez utóbbi a Be. 78. § (4) bekezdésében foglalt azon szabályon alapul, amely szerint a törvényellenesen megszerzett bizonyítási eszközből származó tények bizonyítékként nem értékelhetők.

A terheltnek a Be. 117. § (2) bekezdésében foglalt, a vallomás megtagadásának lehetőségére, illetve a tanúnak a 82. § (1) bekezdés *b*) pontja szerinti vallomás megtagadási jogára vonatkozó figyelmeztetés elmaradása olyan abszolút eljárási hiba, amely az így szerzett vallomás felhasználását kizárja. Az azonban kétségtelen tény, hogy a jogellenesen szerzett vallomásból a nyomozó hatóság, az ügyész vagy a bíróság juthat olyan információkhoz, amelyek alapján beszerezhet más, immár törvényes keretek között bevont bizonyítási eszközöket, amelyekből a bűnösség bizonyításához megfelelő és elegendő adatokhoz jut.

Ezen a ponton az önvádra kötelezés tilalma szorosan összefügg a hatékony védelemhez való joggal is. A védő nélküli kihallgatás, a védő késedelmes kirendelése vagy megidézése ugyanis rendszerint olyan helyzetbe hozza a terheltet, hogy kénytelen lemondani a hallgatás jogáról, mert ellenkező esetben a védekezés jogáról mondania le. Ezért fontos, hogy – jelenleg egyéb következmény nem lévén – az ilyen vallomáshoz a bíróság legalább a *negálást*, a nem létezőként kezelés eljárási szankcióját fűzze.

A szuverén módon szerzett bizonyíték felhasználhatósága

Mindemellett az önvádra kötelezés tilalma azt sem akadályozza meg, hogy a hatóság a terheltől vagy a tanútól egyéb módon, közvetlenül is más bizonyítási eszközöket szerezzen be: például a szakértői vizsgálatnak való alávetéssel, a birtokukban lévő szemletárgy megvizsgálásával [Be. 106. § (1) bekezdése], házkutatással, motozással vagy lefoglalással. Ez nem áll ellentétben az EJEK gyakorlatával sem, amely ugyan a tisztességes eljárás részének tekinti az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülését, de álláspontja szerint ez nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor a bizonyítéknak a terhelt akaratától függetlenül, önálló bizonyító ereje van.

A régi Be. az önvádra kötelezés tilalmát – alapvetően szinten – *expressis verbis* nem mondta ki, azonban ez az elv a törvény néhány szakaszából levezethető volt. Például: a tanúvallomást – a hatályos büntetőeljárás törvényhez hasonlóan – megtagadhatta az, aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta volna (az ezzel kapcsolatos kérdésben), illetve a terhelt nem volt köteles vallomást tenni, a vallomás tételét a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatta [66. § (1) bekezdés *b*) pontja és 87. § (2) bekezdése]. Az önvádra kötelezés tilalmának érvényesülését erősítette az a tény is, hogy az egyes eljárási cselekményeknél a terheltnek inkább tűrés, mintsem közreműködési kötelezettsége volt.

A Be. tvr. sem rendelkezett az önvádra kötelezés tilalmáról, ellenben a 65. § (1) bekezdés *b*) pontja (A tanúvallomás) szerint, a tanúvallomást megtagadhatta az, aki magát (vagy hozzátartozóját) büntett elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben. A 117. § (3) bekezdése (A terhelt kihallgatása) értelmében, ha a terhelt a vallomástételt megtagadta, figyelmeztetni kellett arra, hogy magatartása az eljárás folytatását nem akadályozza, de ezzel a védekezéstől fosztja meg magát. A (4) bekezdés pedig kimondta: erőszakkal, fenyegetéssel vagy más kényszerítő eszközzel a terheltet vallomástételre vagy beismerésre bírni nem volt szabad.

A Bp. bizonyos szakaszaiból ugyancsak következtetni lehetett az önvádra kötelezés tilalma alapelv érvényesülésére. Például az 57. § (1) bekezdés *b)* pontja (Tanúk) értelmében a tanúvallomást megtagadhatta az, aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta volna, az ezzel kapcsolatos kérdésben. A 94. § (4) bekezdése (A terhelt kihallgatása) szerint, ha a terhelt a vallomástételt megtagadta, figyelmeztetni kellett arra, hogy magatartása az eljárás folytatását nem akadályozza, de ezzel a védekezéstől fosztja meg magát. Erőszakkal, fenyegetéssel vagy más kényszerítő eszközzel a terheltet vallomástételre vagy beismerésre bírni nem volt szabad. A Be. tvr. és a Bp. terhelt kihallgatásával kapcsolatos hivatkozott rendelkezések arra engednek következtetni, hogy noha a két büntetőeljárás törvény ezt kifejezetten nem nyilvánította ki, de a terhelt a vallomás tételét a kihallgatás során bármikor megtagadhatta.

A Bvp. a vegyes rendszeren alapult, ahol a bizonyítás rendszere szabad volt. A terhelt vallomásra nem volt kényszeríthető, beismerése nem döntötte el a pert, a bíróság a bizonyítékok szabad mérlegelése alapján ítélte.⁵⁷

3.9. Az anyanyelv használata (Be. 9. §)

A Be. 9. § (1) bekezdése szerint, *a büntetőeljárás nyelve a magyar. A magyar nyelv nem tudása miatt senkit sem érhet hátrány.*

A (2) bekezdés kimondja, hogy *a büntetőeljárásban mind szóban, mind írásban mindenki az anyanyelvét, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy nemzetiségi nyelvét vagy – ha a magyar nyelvet nem ismeri – az általa ismertként megjelölt más nyelvet használhatja.*

A (3) bekezdés alapján, *annak a határozatnak és más hivatalos iratnak a lefordításáról, amelyet e törvény szerint kézbesíteni kell, az a bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság gondoskodik, amelyik a határozatot meghozta, illetőleg a hivatalos iratot kibocsátotta.*⁵⁸

A (4) bekezdés pedig kimondja, hogy *ha törvény eltérően nem rendelkezik, a kézbesítendő iratot nem kell lefordítani, ha erről az érintett kifejezetten lemond.*

Ezzel az alapelvvel szorosan összefüggnek az anyanyelvhasználat, mint a törvény előtti egyenlőség garanciája, illetve a tolmácsoláshoz és a fordításhoz való részjogosítványok.

Az anyanyelv használat, mint a törvény előtti egyenlőség garanciája

Alaptétel, hogy a büntetőeljárás nyelve főszabályként a magyar. Ugyanakkor az anyanyelv használatának elve a törvény előtti egyenlőség olyan garanciája, amely része minden jogállami büntetőeljárásnak. Ennek megfelelően arról az Emberi Jogok Európai Egyezménye és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája is rendelkezik.

Az anyanyelv használatához való jog állampolgárságtól függetlenül mindenkit megillet, aki büntetőeljárás alanyává válik. E szabály alapján az eljárás hivatalos nyelvét ismerő eljárási alany is használhatja tényleges, a hivatalossal meg nem egyező anyanyelvét, vagy bármely más nyelvet. A nyelvismeret, illetve nyelvhasználat körében az érintett személy nyilatkozata az irányadó, erre külön bizonyítást a hatóság nem vesz fel. A gyakorlat

⁵⁷ A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata: 12–19. oldal.

⁵⁸ Lásd a 80/2010. BK véleményt (Az ügyész előlegezi az általa benyújtott felülvizsgálati indítvány lefordításának költségeit).

kialakította, hogy a nyelvismeret hiányára vonatkozóan el kell fogadni annak az érintettnek a nyilatkozatát is, aki elvileg magyar anyanyelvű, de tartósan idegen nyelvi környezetben él, s így megértési, kifejezésbeli problémái vannak.

A tolmácsoláshoz és a fordításhoz való részjogosítványok

Idegen nyelvű vallomástétel, illetve egyéb közreműködés esetén tolmács alkalmazása kötelező.

Az eljárás azon résztvevői, akik egyes iratok, határozatok, stb. tartalmát megismerhetik, a Be. 9. § (3) bekezdése alapján, ezeknek az eljárásban használt idegen nyelven történő kézbesítésére is jogosultak. A fordításról a határozatot hozó, illetve az iratot kibocsátó hatóságnak, illetve a bíróságnak kell gondoskodnia. Ez akkor is irányadó, ha a kibocsátást követően már más hatóság, bíróság jár el az ügyben.

A kézbesítendő irat fordításáról az érintett – kifejezett nyilatkozattal – lemondhat.

A terhelt esetében a törvény külön is rendelkezik arról, hogy a vádiratnak, illetve a határozatnak a rá vonatkozó részét az eljárásban általa használt nyelven kell kézbesíteni [Be. 219. § (3) bekezdése és 262. § (6) bekezdése]. Bár a törvény a rá vonatkozó rész fordítását kívánja meg, sok esetben ez ténylegesen a teljes irat idegen nyelvű kézbesítését jelenti. Több vádlott esetén, különösen a társas bűnelkövetés különböző alakzatainál ugyanis a védekezésre való felkészülés részét képezi a vádlott-társ szerepének, cselekvőségének ismerete is.

A fordítás és a tolmácsolás költsége bűnügyi költség, amelyet az állam visel.

Jóllehet a perorvoslati rendszer szabályai szerint, a nyelvhasználat jogának korlátozása csupán relatív eljárási szabálysértés, aligha kerülhető el az ítélet hatályon kívül helyezése, illetve az eljárás megismétlése, ha a terhelt elleni eljárás olyan nyelven folyt, amelyet ő nem, vagy csak korlátozottan értett. Ez alapvetően sértené a védelemhez való jog lényegét.

A régi Be. az anyanyelv használatának alapelvét az Alkotmányból vezette le. A 8. §-hoz kapcsolódó kommentár értelmében, az anyanyelv használatának alapelve az állampolgárok általános törvény előtti egyenlőségét fejezte ki, amelynek biztosítása kettős irányú kötelezettséget jelentett az eljáró hatóságok számára. Az eljáró hatóság egyrészt köteles volt biztosítani, hogy az eljárásban részt vevő személy az anyanyelvén is joghatályosan teljesíthesse eljárási kötelezettségeit, érvényesíthesse jogosultságait. E célból tehát számára tolmácsot kellett biztosítani. Másrészt viszont kötelesek voltak megtenni mindent annak érdekében, hogy a nem magyar anyanyelvű terhelt ügyében a védelem hathatós érvényesítését előmozdítsák.⁵⁹

A Be. tvr. 11. § (Alapelvek) rendelkezett az anyanyelv használatának biztosításáról. Kimondta, hogy az eljárás nyelve a magyar; a magyar nyelv nem tudása miatt senkit hátrány nem érhet; és a magyarul nem tudó személy az eljárás egész folyamán mind szóban, mind írásban anyanyelvét használhatja.

A Bp. az anyanyelv használatát (I. Fejezet Alapvető elvek, 8. §) – az 1973. évi I. törvényhez hasonlóan – az Alkotmányból eredeztette. A hivatkozott törvényhelyhez fűzött indokolás szerint, az Alkotmány által biztosított nemzetiségi jogok egyik alapja az anyanyelv használatának joga volt. E jog nemcsak a tárgyalásra, hanem az egész eljárásra kiterjedt, és a szóbeli előterjesztésekre, valamint az írásbeli indítványokra egyaránt vonatkozott.⁶⁰ A Bp. anyanyelv használatát biztosító 8. §-a betű szerint megegyezett a Be. tvr. 11. §-ával.

⁵⁹ Büntetőeljárás-jog: 64–65. oldal.

⁶⁰ Alapy Gyula (szerk.): A büntető perrendtartás, 29–30. oldal (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952).

A Bvp. általános rendelkezései az anyanyelv használatára nem tértek ki. A törvény azonban számos helyen tartalmazott e joggal kapcsolatos rendelkezéseket. Például: a kézbesített határozat a fogva levő egyén előtt, kérésére, felolvasandó, és neki anyanyelvén megmagyarázandó volt. A jegyzőkönyv a kihallgatott és közreműködött egyének előtt felolvasandó, illetőleg ha ezek az állam nyelvét nem értették, a jegyzőkönyv tartalma velük oly nyelven volt közlendő, melyet értettek. Ha a kihallgatást fogantató hatósági közegnek a terhelt részéről használt nyelven nem volt teljes jártassága, „előlegesen megeskendő” (előzetesen esküt tett) tolmácsot kellett alkalmazni. Ha a vádlottnak csekélyebb műveltsége vagy a tárgyalás nyelvében való járatlansága kívánatosá tette, az elnök a perbeszéd tartalmát, szükség esetében tolmács segítségével, rövid összegezésben megmagyarázta. (Lényegében az elnök állapította meg, hogy a perbeszéd tartalma mire terjedjen ki, valamint azt is, hogy tolmács igénybevétele szükséges-e.)⁶¹ Bizonyítékul szolgáló okiratnak, a vádlott és a tanúk vallomásának és a szakértők nyilatkozatának az esküdtek által értett nyelvre való fordítását csak „megeskendő” (esküt tett) tolmács végezhet. (Bűnvádi perrendtartás 78. § harmadik bekezdése, 121. § harmadik bekezdés első mondata, 140. § első bekezdése, 320. § első bekezdése és 350. § negyedik bekezdése.)

3.10. A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása (Be. 10. §)

A Be. 10. § szerint, *abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás.*

A Be. 10. §-ában foglalt alapelvvel összefüggésben a peres, a nemperes és a *prejudiciális* (a fő kérdés előtt eldöntendő) eljárásokhoz kapcsolódó kötetlenségről, valamint a speciális, a részleges, a korrigálható és a nem korrigálható kötöttségekről lesz szó.

Kötetlenség a peres, a nemperes és a prejudiciális eljárásokhoz képest

A büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának elve azt jelenti, hogy a bíróságot, illetve a büntetőügyben eljáró hatóságokat a büntetőjogi felelősség körébe tartozó kérdésekben nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési, vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás.

Bár a törvény csak a jelzett eljárásokat nevesíti, ugyanez az elv irányadó az adóhatósági, a közigazgatási, és egyéb *prejudiciális* eljárásokban (pl. Gazdasági Versenyhivatal) hozott döntésekre is.

Speciális, részleges, korrigálható és nem korrigálható kötöttségek

Ebből viszont az is következik, hogy az adott magatartás miatt lefolytatott egyéb eljárást követően (esetleg azzal egyidejűleg) lefolytatott más eljárás nem ütközik a kétszeres eljárás tilalmába, mivel az ott hozott döntések a büntetőügyben nem jelentenek ítélt dolgot. Kivételt jelent ez alól a Be. 6. § (5) bekezdése szerint, a szabálysértési eljárás. Azzal szemben, akinek a felelősségét a bíróság szabálysértési eljárásban hozott határozatával állapította meg, azonos tényállás mellett büntetőeljárás – a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló

---

⁶¹ Auer – Mendelényi: A bűnvádi eljárási jog, 104. oldal (Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1930).

2012. évi II. törvényben meghatározott perújítási eljárás lefolytatása előtt – ugyanis nem indítható.

A személyi állapotra vonatkozó, a polgári perben hozott jogerős határozat azonban köti a büntetőeljárásban részt vevő hatóságokat és a bíróságot.

A Be. 10. § rendelkezései ellenére, számos esetben célszerű, hogy előzetes kérdésekben az ügyész a megalapozott vádemeléshez, vagy a bíróság a megalapozott döntéshez bevárja a más eljárásban hozott döntés eredményét. Előzetes kérdésnek azonban csak olyan, más hatóság, illetve bíróság kompetenciájába tartozó döntés minősül, amelynek ismerete a büntetőjogi főkérdések eldöntéséhez szükséges. Ilyenkor kerülhet sor a büntetőeljárás felfüggesztésére [Be. 188. § (1) bekezdés *b*) pontja, 266. § (1) bekezdés *a*) pontja]. Az eljárást folytatni kell, ha a felfüggesztés oka megszűnt [Be. 188. § (2) bekezdése és 266. § (5) bekezdése], azaz ha a más hatóság a saját eljárását – akár eredménytelenül – lezárta. Személyi állapot eldöntésére szolgáló eljárás esetén a felfüggesztés indokolt, egyébként csak lehetőség.

A régi Be. a büntetőjogi felelősség önálló elbírálását az alapvető rendelkezések körében szabályozta (14. §). Ennek értelmében, a büntetőjogi felelősség ténybeli és jogi alapja felől csak az erre feljogosított és kötelezett bíróság határozhatott jogerősen. Ez irányadó volt abban az esetben is, ha az ügyben más hatóság, akár a büntetőjogi felelősség alapjául szolgáló tényállás egészéről, akár annak egy részéről már érdemben határozott. A személyi állapotra vonatkozó jogviszonyok felől a polgári perben hozott jogerős határozat a büntetőügyekben eljáró hatóságokat kötötte. Természetesen nem vezethetett eredményre a büntetőeljárásban polgári jogi igény érvényesítése, ha azt polgári eljárásban már jogerősen elbírálták. Változatlan tényállás és jogi minősítés esetén, a korábban szabálysértési hatóság által, törvényes hatáskörben meghozott határozat kötötte a büntetőügyekben eljáró hatóságokat.

A Be. tvr. a büntetőjogi felelősség önálló elbírálását a 12. §-ban (A polgári és a büntető perben hozott határozatok viszonya) nevesítette [Alapelvek (I. Fejezet)]. Ennek alapján, ha a polgári perben a büntető bíróság által jogerős határozattal már elbírált büntett polgári jogi következményei felől kellett határozni, a büntető bírósági határozat a polgári perben eljáró bíróságra is irányadó volt abban a kérdésben, hogy követtek-e el büntettet, és annak elkövetője a terhelt volt-e; a kártérítési kötelezettség megállapításában azonban a büntető bírósági határozat a polgári perben eljáró bíróságot nem kötötte [12. § (1) bekezdése]. Azt, hogy a terhelt bűnösnek kellett-e kimondani, és milyen büntetben, a büntető bíróság önállóan bírálta el akkor is, ha a polgári perben a bíróság már jogerős határozatot hozott.

A büntetőjogi felelősség elbírálásának kérdését a Bp. 9. § – polgári és büntető perben hozott ítéletek viszonya alcím alatt – tárgyalta. Eszerint a polgári bíróságot kötötte a büntető ítéletnek az a megállapítása, hogy történt-e bűncselekmény, s annak elkövetője a terhelt volt-e. Tehát a büntetőjogi felelősség újabb vizsgálata nélkül döntött a polgári per bírósága a bűncselekmény polgári jogi következményeiről. A büntető bíróság viszont nem volt kötve a polgári bíróság ítéletének megállapításaihoz abban a kérdésben, hogy a vádlottat bűnös volt-e, és ha igen, akkor milyen bűncselekményben. Ebből azonban nem következett az, hogy a büntető bíróság, amennyiben az a bűnügy egyéb adataival egybevágott, a polgári bíróság vagy más hatóság ténymegállapítását ne fogadhatta volna el.⁶²

A büntetőjogi felelősség önálló elbírálásával kapcsolatos szabályok a Bvp. általános rendelkezései között szerepeltek (7. §). Ha annak megállapítása, hogy forgott-e fenn bűncselekmény és milyen, valamely köz- vagy magánjogi kérdésnek előleges eldöntésétől függött: a büntető bíróság e kérdésben a bűnvádi perrendtartás szerint határozott. A bíróságnak, vagy bármely más hatóságnak ilyen „előleges” (előzetes) magánjogi kérdésre vonatkozó határozata a büntető bíróságra a büntetethez való kötelezőség kérdésében nem volt kötelező. Megjegyzendő, hogy e témával összefüggésben a 7. § miniszteri indokolása mindössze annyit mondott, hogy a jelzett szakasz a büntető törvénykezés „függetlenségét megvalósítani igyekszik”.

A polgári bíróság az eléje vitt magánjogi igény elbírálásánál nem csak a büntető bíróság felmentő ítéletének (az eljárást megszüntető határozatának), hanem elítélést tartalmazó ítéletének döntéséhez és ténymegállapításához sem volt kötve, kivéve, ha valamely különleges jogszabály-

⁶² A büntető perrendtartás: 30–31. oldal.

nál fogva, a magánjogi igény érvényesítésének jogalapja, vagy feltétele a büntető bíróságnak elítélést tartalmazó ítélete.⁶³

3.11. A törvény hatálya (Be. 11. §)

A Be. 11. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint, *a büntetőeljárást a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő törvény szerint kell lefolytatni.*

A (2) bekezdés kimondja, hogy *a magyar büntető joghatóság alá tartozó ügyekben [a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 3. § (1) és (2) bekezdés] az eljárást e törvény szerint kell lefolytatni.*

Nem alapelv, ennek ellenére a Be. az alapvető rendelkezések körében szabályozza a törvény hatályát. A következőkben az eljárásjogi hatály természetéről, az anyagi jogi hatállyal való kapcsolatáról és az időbeli hatály speciális problematikájáról lesz szó.

Az eljárásjogi hatály természete

Az eljárásjogi dogmatikának megfelelően, az eljárás törvény időbeli hatálya szempontjából – törvény eltérő rendelkezésének hiányában – mindig a cselekmény elbírálásakor hatályos szabályokat kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy az a terheltre nézve kedvezőbb vagy hátrányosabb.

Kapcsolat az anyagi jogi hatállyal

Az eljárás törvény területi és személyi hatálya az anyagi jogi szabályokhoz igazodik, így a Btk.-nak a magyar büntető joghatóságról rendelkező szabályait kell alkalmazni. Ennek megfelelően, a magyar törvényt kell alkalmazni a belföldön elkövetett bűncselekményre, valamint a magyar állampolgár külföldön elkövetett olyan cselekményére, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény. Úgyszintén a magyar törvény alkalmazandó a Magyarország határain kívül tartózkodó magyar úszólétesítményen vagy magyar légi járművön elkövetett bűncselekmények esetén is. A nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekményre a magyar törvény akkor irányadó, ha

- a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,
- állam elleni bűncselekmény, kivéve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést, és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen, tekintet nélkül arra, hogy az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e,
- emberiség elleni, háborús, vagy olyan egyéb bűncselekmény, amelynek üldözését nemzetközi szerződés írja elő.

A nem magyar állampolgár által külföldön, magyar állampolgár, vagy a magyar jog szerint létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező jogalany sérelmére elkövetett bűncselekményre ugyancsak a magyar büntető törvényt kell alkalmazni, ha a cselekmény a magyar törvény szerint bűncselekménynek minősül [Btk. 3. § (2) bekezdés b) pontja].

Magyarország határain kívül elkövetett bűncselekmény elbírálására az a bíróság illetékes, amelynek a területén a terhelt lakik vagy tartózkodik, en-

---

⁶³ A Kúria Jogegységi Tanácsának 1932. április 18-án kelt, 49. sz. polgári jogegységi döntvénye.

nek hiányában pedig az, amelynek a területén fogva tartják. Ha a terhelt a bűncselekményt Magyarország határain kívül követte el, és az eljárást a távollétében folytatják, az a bíróság illetékes, amelynek a területén a terhelt utoljára lakott vagy tartózkodott. A magyar joghatóság hiánya büntetőeljárás akadály. A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbj.) szerint, a magyar állam lemondhat a joghatóságáról, és átadhatja a büntetőeljárást, ha célszerű, hogy azt más állam hatósága folytassa le. A büntetőeljárás átadása kötelező, amennyiben a Magyar Köztársaság törvénynyel kihirdetett szerződéssel lemondott a külföldi által belföldön, valamint a Magyar Köztársaság határain kívül tartózkodó magyar hajón vagy magyar légi járművön elkövetett bűncselekmény miatti eljárásról.

Az időbeli hatály speciális problematikája

A gyakorlatban – a büntetőeljárás törvény gyakori változásaira figyelemmel – az időbeli hatály jelenti a legtöbb problémát. Az utóbbi években gyakorta változtak a hatásköri és az illetékességi szabályok, amelyek a folyamatban lévő ügyeket is érintették, s a jogalkotó nem mindig gondoskodott a célszerűséget és az időszerűséget szolgáló átmeneti rendelkezésekről. Ezek hiányában a hatásköri, illetékességi szabályok megváltozása mindig azt eredményezi, hogy a már folyamatban lévő ügyeket is a megváltozott követelményeknek megfelelően kell befejezni, azaz az eljárásokat meg kell ismételni. Megjegyzendő azonban, hogy ha a változás az ügyet csak jogorvoslati szakaszban érinti, ez alapján az ítéletet nem kell hatályon kívül helyezni, mivel az eljárás az első fokú eljárás idején hatályban lévő szabályoknak megfelelt.

A régi büntetőeljárás törvénynek ugyancsak nem volt visszaható hatálya [15. § (1) bekezdése]. A személyi és a területi hatálya pedig a büntető anyagi jog területi és személyi hatályára vonatkozó rendelkezésekhez igazodott [15. § (2) bekezdése]. A két eljárás törvény hatályra vonatkozó rendelkezései betű szerint megegyeztek.

A Be. tvr. hatálybalépésével – bizonyos kivételekkel – hatályukat veszítették mindazok a korábbi rendelkezések, amelyek az e törvény által szabályozott kérdésekre vonatkoztak [362. § (1) bekezdése]. Azokat a bizonyos kivételeket a (2) bekezdés sorolta fel. A Be. tvr. (amely a visszaható hatályt ugyancsak nem ismerte) a 363. § (1) bekezdése felhatalmazó rendelkezésére figyelemmel – a 4/1962. (VI. 14. IM rendelet alapján – 1962. július 1-jével lépett hatályba. A (2) bekezdésben hatályon kívül helyezett korábbi jogszabályok jegyzékét az igazságügyi miniszter a 306/1962. (IK 11.) IM II/1. közleményben tette közzé.

A Bp. hatályára vonatkozó rendelkezéseket a törvénykönyv XIV. fejezete tartalmazta. A törvény hatálya nem terjedt ki a katonai bíróságok és a kihágási bíróságok hatáskörére és eljárására, továbbá nem érintette a területenkívüliség és a személyes mentesség hatályát, valamint a területenkívüliséggel és a személyes mentességgel kapcsolatban fennálló különös eljárási szabályokat és az országgyűlési képviselők mentelmi jogát sem. A büntető perrendtartás hatálybalépéséről és a szükséges átmeneti szabályok megállapításáról külön történt rendelkezés (248–249. § és 254. §).

A Bp. rendelkezéseit – főszabályként – a hatálybalépésükkor folyamatban lévő ügyekben is alkalmazni kellett. A kódex hatálybalépésekor folyamatban levő bűnügyben a hatálybalépés előtt a korábbi jogszabályok szerint végzett eljárási cselekmény abban az esetben is megtartotta érvényét, ha a cselekményre a törvény az addigól eltérő szabályt állapított meg.⁶⁴

A bűnvádi perrendtartás hatálya kiterjedt a magyar állam egész területére és minden itt tartózkodó személyre.⁶⁵ A bűnvádi eljárás jog hatálya alól kivett területekről és személyekről a terü-

⁶⁴ Az 1951. évi III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatálybalépéséről, végrehajtásáról és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. törvényerejű rendelet 6–7. §.

⁶⁵ A magyar bűnvádi eljárási jog vázlat, 9–12. oldal.

letenkívüliséggel és a személyes mentességgel kapcsolatos eljárási szabályokról szóló 1937. évi XVIII. törvénycikk rendelkezett. A törvény életbelépésével a törvényeknek, rendeleteknek, szabályoknak és a szokásjognak a bünvádi perrendtartással ellenkező rendelkezései hatályukat veszítették (590. §). Az életbe léptetés idejéről és az átmeneti intézkedésekről az 1897. évi XXXIV. törvénycikk szólt (592. § első bekezdése).

4. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

4.1. Felhasznált irodalom

1. Alapy Gyula (szerk.): A büntető perrendtartás (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952)
2. Auer – Mendelényi: A bünvádi eljárási jog (Athenaeum Irodalmi és nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1930)
3. Bögöly – Budaházi – Csányi – Sléder: Büntetőeljárás jog (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010)
4. Bursics Zoltán: A magyar bünvádi eljárási jog vázlata (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947)
5. Hamza Gábor – Kállay István: De diversis regulis iuris antiqui – A Digesta 50. 17. regulái (latinul és magyarul). (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995)
6. Kovács Gyula A nyomozás ügyészi irányítása és a nyomozó hatóság önállósága. Belügyi Szemle, 7–8/2003. szám (BM Kiadó, Budapest, 2003)
7. Kovács Gyula: A rendőrség helyzete és feladatai a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. (új) törvénnyel összefüggésben. ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002)
8. Pusztai László: A modern büntetőeljárási jog kialakulása Magyarországon (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994)
9. Rudas György (szerk.): Büntetőeljárás-jog (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1974)
10. Takács György: Ha a jogász latinul beszél... (Latin kifejezések jogi nyelvünkben) (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991)
11. Térfy Gyula (szerk.): Igazságügyi zsebtörvénytár (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1929)

4.2. Internetes hivatkozások

12. [http://5mp.eu/fajlok/kgyula/be_fuzetek i. b. \(olvashato\) www.5mp.eu .pdf](http://5mp.eu/fajlok/kgyula/be_fuzetek_i_b_(olvashato)_www.5mp.eu_.pdf)
13. <http://idegen-szavak-szotara.hu/>
14. www.uj.jogtar.hu

***